

Veljača 1970. – sretan mjesec u povijesti serijskih emisija

Samo mjesec dana nakon početka emitiranja *Fiškala* Zabavni je program 22. veljače 1970. započeo prikazivati humorističnu seriju *Naše malo misto*, a tri dana potom se prvom hrvatskom »obiteljskom serijom« (namijenjenom gledateljstvu svih naraštaja »od djedova do unuka«) 25. veljače javio još jedan kućni producent Televizije Zagreb – Program emisija za djecu. Zabavni je program, naime, još u vrijeme snimanja jedne od uspješnih emisija iz svojega humorističnog ciklusa – *Meštre Tonov naj-sritniji dan* – sklopio ugovor s njezinim autorom Miljenkom Smojom za scenarije sedam epizoda buduće, tada još neimenovane serije, dok je Program emisija za djecu angažirao iskusnog Milana Grgića da napiše scenarije za nekoliko epizoda inovativnoga igranog projekta čijom će tematikom i prikladnim dramaturškim postupcima pred ekrane privući i *Velike i male* – kako će serija poslije biti i naslovljena.

Glede serije *Naše malo misto* jamačno je dostatno spomenuti da se ona i sada, u 21. stoljeću – četrdesetak godina nakon praižvedbe – još uvijek povremeno reprizira, dok u svezi s *Velikima i malima* treba dodati neke pripomene.

Premda je u Programskom planu TV Zagreb za 1970., objavljenom u »Našem studiju«¹⁰⁷ bilo predviđeno emitiranje desetak TV drama i igara za djecu »namijenjenih četrnaestogodišnjacima«, kao važna se program-ska smjernica navodi »prijelaz na serije – kako to čine TV Beograd i TV Ljubljana – umjesto dotadašnje orijentacije na pojedinačne drame«. Uz to – a ustvrdit ću da se radilo o zacijelo ponajvažnijoj inicijativi Televizije Zagreb na polju emisija za djecu u razdoblju o kojemu je ovdje riječ – u taj je Plan bila uvrštena i »obiteljska igrana serija *Veliki i mali* na tekst Milana Grgića«, čije »teme obrađuju suvremenu obitelj, vezane su uz djecu i veoma su im bliske«. Pa iako će i toj seriji i njezinu prijamu biti posvećeno posebno poglavlje, već ovdje ću istaknuti da je uspjela osvojiti osobitu naklonost kritike te da je novinstvo neprestance izvješćivalo o množini pisama koje prima od oduševljenih malih gledatelja, ali i o tome – kako je, primjerice, naglasio »Studio« – da mu i »mnogi odrasli čitatelji pišu kako, napokon, uživaju u zajedničkom gledanju emisija sa svojom djecom«.

Budući da su donekle slične serije već otprilike bile vrlo popularne i u susjednim zemljama (na austrijskom se ORF-u, primjerice, serija *Fa-*

¹⁰⁷ »Naš studio«, br. 24, Zagreb 1970., str. 49 i 50.

milie Leitner nije skidala s rasporeda već desetak godina, a RAI-eva *La famiglia Benvenuti* je 1968. pred TV ekranima okupljala oko 20 milijuna Talijana!), valja reći da je američki izum »obiteljske serije« (prema producerskoj formuli »za gledatelje od 7 do 77 godina«) bio ubrzo prihvaćen posvuda u svijetu i da je u programima za djecu podosta potisnuo emisije namijenjene usitnjenim »ciljanim« naraštajnim skupinama (pretežito razvrstanim prema starim »školskim« kategorizacijama nekih sljedbenika Johanna Friedricha Herbarta, čije je utjecajno djelo *Allgemeine Pädagogik* bilo prvi put objavljeno još 1806). A kako su te i slične promjene znatno utjecale na aktualna programska kretanja i kako se, u većini starijih rasprava o teoretskoj i historiografskoj TV problematici, o promjenama u odnosu gledateljstva prema televizijskim programima nije pridavala posebna pozornost, ta je tematika od polovine šezdesetih bivala sve zastupljenija u znanstvenoj i stručnoj literaturi. Tako, primjerice, John Fiske i John Hartley (suradnici Centra za suvremene kulturne studije Sveučilišta u Birminghamu) u knjizi *Čitanje televizije*¹⁰⁸ prenose izvode iz tekstova niza autora, pa i onih koji su o njoj pisali već koju godinu prije nastanka Grgićevih *Velikih i malih*. Obrazlažući jednu od svojih osnovnih teza, tj. da je svaki gledatelj, doduše, »svjestan svoje posebnosti i pripadnosti većoj skupini«, ali »da je većina ljudi dok gleda televiziju dio obiteljskog gledateljstva« te da je »obiteljski krug pri gledanju televizije ključan za njezino značenje«, Fiske i Hartley polaze od tvrdnje H. Mendelsohna¹⁰⁹ da »ljudi koji traže i doživljavaju masovnu razonodu ne čine to kao izdvojeni, neovisni pojedinci – kao što misle teoretičari 'masovnog društva' – već prije kao članovi skupine i u društvenom kontekstu koji iziskuje povećani stupanj saobraćanja među ljudima«, pa navode i upozorenje W. Stephensona¹¹⁰: »da valja biti oprezan kada se služimo pojmom 'masovnosti' čak i onda kad se on odnosi na industrijske proizvode« stoga što je »pojava kada velik broj pojedinaca ili skupina odabire slična rješenja« rezultat »konvergentne selektivnosti«, fenomena koji u odnosu na televiziju »proizvodi sponu između gledatelja i medija koja je to snažnija što je slobodnije odabrana«. I, nadovezujući se na Stephensonovu tezu da je »u neposrednom iskustvu konvergentne selektivnosti povećana samosvijest i prijemчивost osobe« te da je »pred televizijskim prijemnikom, ili u odnosu na novine koje drži u ruci, čovjek slobodan do stupnja koji dosad nije postignut u povijesti čovječanstva«, Fiske i Hartley zaključuju da TV medij »doista djeluje u obiteljskom

¹⁰⁸ John Fiske – John Hartley, *Čitanje televizije*, Zagreb 1992., str. 71-73.

¹⁰⁹ H. Mendelsohn, *Mass Entertainment*, New Haven 1966.

¹¹⁰ W. Stephenson, *Play Theory of Mass Communication*, Chicago 1967., str. 35.

okruženju i da svaki gledatelj ili član obitelji može odgovoriti televizijskoj poruci na način koji je njemu osobno značajan.«

Iako su ta i ostala proučavanja recepcije televizijskih programa bila važna na teoretskom i znanstvenoistraživačkom polju, podsjetit ću da su najuspješnije TV kuće u svijetu – ponajprije u Sjedinjenim Državama i Engleskoj – u svojoj svagdanjoj praksi već otprije polazile od prosudbe da je televizija obiteljski medij i da su zbog toga u njihovim programskim i proizvodnim planovima važno mjesto zauzimale raznolike inačice serija iz obiteljskog života, o čemu su primjerice pisali Erik Barnouw, Asa Briggs, Rick Marshall i drugi povjesničari anglosaksonskih medija. Takve su serije, čija je ponuda na međunarodnom tržištu danomice rasla, postupno osvajale gledateljstvo širom svijeta i potaknule proizvodnju srodnih projekata u mnogim drugim zemljama, a *Veliki i mali* su naš prvi pokušaj (svojevrsnog) posvajanja onog uzorka »obiteljske serije« koji se zasnivao na načelu da, uz odrasle, mora prikazivati i dječje likove i zainteresirati djecu, ali i ostale ukućane. (Donekle srodna scenaristička iskustva – barem glede tematike suvremenih bračnih i ostalih obiteljskih odnosa odraslih – Grgić je već bio stekao serijama *Tu, negdje pokraj nas* i *Maratonci*, emitiranima 1965. i 1968.) No treba napomenuti da serija *Veliki i mali* – osim ključnog poimanja televizije kao obiteljskog medija i polazišne formule »7-77« – nije imala mnogo zajedničkog s većinom modela stranih obiteljskih serija te da je, među mogućim poticajnim primjerima, Milanu Grgiću možda ponajbliži ipak bio jedan donekle srodan (i 1970. već pomalo zaboravljen) domaći pot-hvat – popularna radijska serija *Porodica Veselić*, koju je od 1959. do 1963. s mnogo uspjeha emitirao Radio Sljeme.¹¹¹

Također valja spomenuti i to da se broj termina dramskih odnosno igranih emisija i igranih (većinom stranih) filmova, namijenjenih što odraslima, što djeci ili mladeži, postupno povećavao te da su oni 1970. u shemu Zajedničkog programa JRT-a (primjerice, prema »Studijevoj« najavi tjednog rasporeda za dane od subote 7. do petka 13. ožujka) bili uvedeni kako slijedi:

Subota:

Film za omladinu (18,20 – 19,05)

Igrani film (20,35 – 22,05)

¹¹¹ Poblize o toj seriji v. u IV. knjizi mojih *Priloga za povijest radija i televizije u Hrvatskoj RTV ZAGREB 1959-1964*, Zagreb 2001., str. 299-300.

Nedjelja:

Repriza igrane emisije za djecu (10,50 – 11,30)

Repriza serijskog filma (tada, primjerice, *Gradić Peyton*, 12,00 – 13,00)

Igrana serija (tada, primjerice, *Naše malo misto*, 20,35 – 21,35)

Ponedjeljak:

Lutkarska emisija za djecu, basne ili bajke, *TV vrtić* (17,50 – 18,30)

TV drama (20,35 – 21,35)

Utorak:

Crtani filmovi, žurnal za djecu *Mali svijet* (17,50 – 18,30)

Kratki film (predigra), dugometražni igrani film (20,35 – 22,55)

Srijeda:

Igrana emisija za djecu (tada, primjerice, *Veliki i mali*, 17,50 – 18,30)

Dramska serija (domaća, 20,35 – 21,35)

Četvrtak:

Emisije za djecu (većinom programi iz ostalih studija, 17,50 – 18,30)

Serijski film (strani, 21,35 – 22,35)

Petak:

Serijski film za djecu (strani, 17,50 – 18,30)

Serijski film (strani, 21,50 – 22,40)

Naše malo misto

Mnogi novinski napisi, reportaže sa snimanja opremljene brojnim fotografijama, intervjui sa scenaristom, redateljem i glumcima, a gdjekad i aluzije na neka zbivanja i »škakljive« razgovore likova u seriji (što je, do nedavnih ublažavanja režimske diktature, pripadalo u sfere strogo zabranjenih ili neumjesnih tema), pobuđivali su sve veću znatizelju gledateljstva, pa u ozračju takve medijske euforije nije bilo nimalo čudno što je *Naše malo misto* već od prvih epizoda privlačilo izvanrednu gledanost publike. A da joj očekivanja nisu bila iznevjerena svjedoče, primjerice, i rezultati ondašnjeg ispitivanja pretplatnika koje je Ured za studij programa Radio-televizije Zagreb objavio u »Informaciji o anketnom istraživanju: Radio i televizija u 1970.«, tiskanoj u »Našem studiju«¹¹². U njoj se uvodno kaže da je: »(...) uzorak obuhvatio 4.995 ispitanika koji su odgovarali na 15 osnovnih grupa pitanja« (od primjerice onih o odno-

¹¹² »Naš studio«, br. 25, Zagreb 1970., str.7-43.

su prema medijima, korištenju slobodnog vremena, sklonostima prema raznim vrstama kulturnih i ostalih aktivnosti itd., do onih o tome koliko slušaju i gledaju i kako ocjenjuju emisije radija i televizije).

Podaci za *Naše malo misto*¹¹³ odnose se na epizode emitirane u prvom dijelu serije (od 22. veljače do 5. travnja 1970. – bilo ih je ukupno šest). Navodi se da je »(...) seriju gledalo više od polovine stanovništva Hrvatske« te da joj je »ocjenu odličan (5) dalo 34% ili 63% od onih koji su seriju gledali«, a potom se, na posebnim tabelama, prikazuju njezina gledanost i ocjene publike u većim hrvatskim gradovima i regijama. Ističe se, primjerice, da je »(...) seriju gledalo čak 79,9% stanovništva Istre od kojih joj je 68% dalo najbolju ocjenu, odnosno 54,2% svih ispitanih«, a da je od svih ispitanika u Hrvatskoj, podijeljenih po stupnju naobrazbe, onih s »višom ili visokom školom 95,1% gledalo seriju *Naše malo misto*« te da ju je »gledalo čak i 14,9% nepismenih«. Objavljena je i tabela odličnih ocjena danih seriji, sastavljena također prema stupnju naobrazbe anketiranih:

Učenici	62,4%
Studenti	45,5%
Visoka ili viša škola	49,8%
Srednja škola	61,2%
VKV radnik	59,7%
KV radnik	68,1%
Osnovna škola	69,5%
KV bez osnovne škole	75,2%
Pismeni	53,9%
Nepismeni	67,8%

Unatoč takvoj gledanosti i visokim ocjenama serije, pa i zaključku Ureda za studij programa RTZ-a da je – u usporedbi s prošlogodišnjim sličnim istraživanjem – razvidno kako su TV drame i igrane serije donekle popravile svoj položaj, popevši se sa sedmog na šesto mjesto »općih afiniteta publike« ponajprije zahvaljujući *Našem malom mistu*, prijam nekih epizoda, posebno u stanovitim intelektualnim krugovima, nije bio tako idiličan kao što bi se moglo pomisliti prema navedenim podacima.

Budući da je ta čakavska serija splitskog novinara i pisca Miljenka Smoje od praiizvedbe 1970. do (zasad) posljednje, nedavne reprize, uspjela pred TV prijarnike privući milijune gledatelja i da se mnogi po-

¹¹³ Ibid., str. 13.

Karlo Bulić i Asja Kisić – dotur Luidi i njegova Bepina

jedinci još živo sjećaju njezinih najuspjelijih likova i njihovih uzrečica te drugih detalja, podsjetit ću – prije prikaza kritičarskih ocjena, gledateljskih dojmova i ostalih reakcija na pojedine epizode – ipak na to da autor u njoj humoristično tematizira sredinu i mentalitet nekog dalmatinskog »malog mesta«. On, naime, s (pretežito) dobroćudnim podsmijehom ocrta svoje (mnoge od njih vješto karikirane) likove i njihove zgode i nezgode iz svagdanjeg života, ali se istodobno, nerijetko i uz satirične žaoke, podruguje mjesnim čelnicima a – preko njih – i režimima u razdoblju od predratnih i ratnih godina do onih »izgradnje socijalizma« i turističke najezde na jadranska »mala mesta«.

Smoje je u seriji predstavio raskošnu galeriju »Malomiščana« od kojih ću ponajprije spomenuti protagoniste – vremešnog »dotura« (tj. liječnika) Luidija i njegovu domaćicu Bepinu koja, živeći s njim u vanbračnoj vezi, već godinama čeka da je »odvede prid oltar«, isprva konobara, zatim partizana i poslije direktora hotela, Roka zvanog »Prč« te njegovu ženu »vlajnicu« Anđu, gradonačelnika u doba Jugokraljevine odanog »kapljici« i njegovu (nevjernu) suprugu Leticiju, predratne mjesne lje-

vičare brijača i postolara koji su odmah nakon rata postali predsjednik općine i sekretar komiteta Komunističke partije, te Andriju »pošćera« (tj. poštara), kroničara Malog mista, koji ima i zadaću pripovjedača u seriji.¹¹⁴

Prva epizoda emitirana je 22. veljače 1970. i u njoj je – kroz mnoge duhovite događaje što su se zbili davne 1936. – predstavljen niz glavnih likova, a naslovljena je *Avijatičar* po pilotu koji je prisilno sletio kraj Malog mista zbog kvara na »reoplanu« i usput, dok je čekao da stignu tehničari i poprave kvar, nakon devet mjeseci podario gospođi Leticiji, pa time i postarijem gradonačelniku, lijepog sinčića.

Većina kritičara toj epizodi, koliko sam uspio istražiti, nije iskazala osobitu pozornost (jer su, možda, s obzirom na »škakljive« pojednosti spomenute u najavama u ponekim listovima, čekali daljnji »razvoj događaja«). No Mira Boglić ju je u svojoj rubrici »TV tjedni pregled« za dane od 17. do 23. veljače 1970. u »Vjesniku«¹¹⁵ ipak svrstala na prvo mjesto svoje liste najboljih emisija u tom tjednu te Karla Bulića, koji interpretira ulogu dotura Luidija, također na čelo liste »najatraktivnijih glumačkih kreacija tjedna«. A tri dana zatim iskazao se i urednički kolegij »Studija«¹¹⁶ dodijelivši toj »startnoj« epizodi serije tri vijenca uz sljedeće obrazloženje: »Ako Miljenko Smoje (*Naše malo misto*) bude i dalje veseo i ironičan, ako režiser Daniel Marušić bude njegovao smisao za humorističke detalje, a glumci (kao u prvoj epizodi) budu pokazivali stvaralačku radost, onda ćemo dobiti seriju punu atmosfere i veselja.«

Sodoma i Gomora – kako je naslovljena druga predratna epizoda jer su dotur i načelnik, već dobro »veseli« došli »izvršit vižitu« (tj. u »ispekciju«) u hotelčić »Zvizda mora« gdje im je vlasnica Roža, koja je tamo »jemala damen kapelu i animirke (...)«, spremno ispunila sve želje – prikazana je 1. ožujka 1970. i povoljnim ju je napisima popratilo nekoliko kritičara. Tako je, primjerice, Dimitrije Pekić u beogradskim »Ve-

¹¹⁴ Kako se serija sastoji od 13 jednosatnih epizoda – u kojima se pojavljuje čak dvadesetak ponajvažnijih likova te mnoštvo epizodista – ovdje neće biti moguće, a vjerujem ni nužno, detaljnije prepričavati njihova (spretno zapletena) zbivanja i opširno citirati (mahom vrlo duhovite!) dijaloge aktera iz nekoliko razloga. Prije svega, zato jer se radi o vrlo osebujnoj, a i često prikazivanoj seriji o kojoj su dojmovi nekih gledateljskih naraštaja još svježiji, pa bi ponavljanja bila suvišna, zatim zato što bi to iziskivalo znatan dio prostora u ovoj – možda već i onako (pre)opsežnoj – knjizi, a naposljetku i zato što je pripovjedačka inačica serije, koju je autor priredio i naslovio *Kronika o našem Malom mistu*, tiskana već tri puta (u izdanju Nakladnog zavoda *Marko Marulić*, Split 1971., *Feral Tribunea*, Split 1995. i *Marjan tiska*, Split 2004), pa je zainteresiranima dostupna u mnogim knjižnicama.

¹¹⁵ »Vjesnik«, Zagreb, 25. veljače 1970.

¹¹⁶ »Studio«, Zagreb, 28. veljače 1970., str. 7.

černjim novostima«¹¹⁷ svoj tekst započeo kao da je jedva dočekaao priliku da – pod naslovom »Navijači ‘Malog mista’« – »Malomišćanima« može poručiti: »*Naše malo misto* ima sve šanse da postane identično želji kontinentalaca da tako bude na moru kada odu tamo! Svi mi, ili bar većina nas, jedva čeka onaj dan kada može da se utovari na vozove, autobuse, avione i krene da pronade jedan takav kutak u kome će da uživa u suncu, jeziku, običajima, načinu na koji ljudi tamo žive.

Eto, zašto se ovo *Malo misto* dopada: ono se poklapa sa našom željom da na moru stvarno tako bude, da očuva svoju originalnost, boje, atmosferu. Mi bismo hteli da ta ‘mala mista’ zadrže sve te svoje osobenosti, i da to što smatramo privilegijom ljudi sa mora ne bude nedokučivo – da nam se otkrije bar za ono malo dana dok smo tamo.

I kad tako gledamo ovu seriju, ponašamo se sa puno protekcije za sve što se događa, maltene kao fudbalski navijač na utakmici koji će sve da oprostí klubu i da za sve ima razumevanja. Čak i onda kada bi se ponešto zamerilo, to nam se čini toliko zanemarljivo prema svemu ostalom što se nudi...

A ovde se nudi obilje autentičnog primorskog kolorita i situacija koje kao da su prepisane iz života. Tu je stalno prisutna ona poznata spremnost da se sve časkom obrne i pogleda sa smešne strane – a to gotovo nepogrešivo oseća reditelj Danijel Marušić i glumci Karlo Bulić, Asja Kisić, Milka Kokotović, Miše Martinović, Boris Dvornik i svi drugi koji pomažu ovoj igri – koju je tako dobro zapleo Miljenko Smoje.«

Oglasio se i Branko Belan u »Telegramu«¹¹⁸ te u osvrtu pod naslovom »Malo misto iz dobrodušna prikrajka« doista (gotovo) dobrodušno ustvrdio: »Obećanje je ispunjeno! I Miljenko Smoje i Daniel Marušić bili su bolji u drugoj epizodi, u *Sodomi i Gomori*; naravno, i glumci. Stil kao da je stekao svoje osobitosti, pa je *Malo misto* – premda sentimentalno-humorno uobličeno izvan gorčine svojih unutarnjih životnih tokova – bio prijatan doživljaj, a prijatnost je mnogo kad je već riječ o rakursu sagledavanja koji se u nas najčešće vuče prizemljem pameti. Zacijelo je i autor dobar čovjek, a dobri ljudi – zna se – ili se zatvaraju u ljušturu svoje povredljivosti ili poklanjaju svoju blagost sredini u kojoj žive, ne osvećujući se zlu. Zbog toga je njihov humor – poluhumor, kupka, maištral...

Ja takav humor volim jer osjećam njegove izvore, njegove stvaralačke premise, njegovu nesebičnost, njegovu teritorijalnu izvornost kojoj i

¹¹⁷ »Večernje novosti«, Beograd, 3. ožujka 1970.

¹¹⁸ »Telegram«, Zagreb, 6. ožujka 1970.

sam pripadam, premda je u toj ocjeni i njegova moguća granica; nisu, dakle, to Marinkovićeve *Pakosne svečanosti* u kojima humor ima okus pelina. Smoje proistječe iz stabla Marka Uvodića i *Duje balavca*, i tek vrijeme u kojem živimo danas, unosi u taj stari smijeh, melankoličan i nedužan, poneku crtu socijalnih refleksa, koja je u prvoj epizodi bila nametljivija nego u drugoj, što je drugoj dalo prednost pred prvom, jer ta crta kao da nije iz istog izdašnog vrela iz kojeg su ostale mediteranske euforije što ih je autor uhvatio na licu mjesta, ali iz prikrajka, ponekad iz druge ruke.

Moguća granica koju sam spomenuo u vezi s tekstem istodobno je i moguća granica režisera Daniela Marušića, pa je tako i njegov doprinos predstavi utoliko skladniji i djelotvorniji ukoliko je takav bio i materijal kojim je raspolagao, a to znači da se sukladno dopunjuju.

Neki od interpretatora imali su ovaj put prilike da budu životvorniji, manje shematični, što posebno vrijedi za Karla Bulića i Asju Kisić.«

U ocjeni »Studija«¹¹⁹ ni povodom druge epizode nije bilo kolebanja – štoviše, dodijeljena su joj čak četiri vijenca, dakle jedan više nego prvoj, koja su zasigurno najviše razveselila Karla Bulića jer je, prema obrazloženju kolegija: »(...) u seriji *Naše malo misto* zaista nenadmašiv. Uspio je stvoriti lik koji će se pamtili. Ako već ni zbog čega drugoga, zbog njega je valjalo napraviti ovu seriju.«

Smoje brani Luidija. Prid neveru i Ko je više da

Uza sve spomenute pohvale i izvanrednu gledanost začule su se, međutim – doduše, češće u kuloarima nego u javnosti – i prve zamjerke seriji, pa je »Vjesnik«¹²⁰ objavio poduži razgovor sa Smojom u kome se, pod naslovom »Bidan moj likar Luidi«, između ostalog, navodi: »Autor *Našeg malog mista* (...) Miljenko Smoje kao da je očekivao negativnu reakciju iz TV gledališta nakon prve dvije emisije iz serije (...) Evo što je izjavio našem splitskom dopisniku na primjedbe da u njegovoj seriji ima previše psovki i 'prostačkih' riječi:

– Istina je, ima i 'prostačkih' riječi, ali, bogu hvala, tih riječi nikad nije falilo u dalmatinskoj komediografiji. Dakako, nisu se čule na crkvenim prikazanjima, naravno ne na pozornici, ali u gledalištu i tada su se

¹¹⁹ »Studio«, Zagreb, 7. ožujka 1970., str. 37.

¹²⁰ »Vjesnik«, Zagreb, 6. ožujka 1970.

mogle čuti. Moji junaci čine takve teške prekršaje na javnim mjestima, remete red i mir, galame i mokre. A oni su baš takvi, priprosti, dišpetožasti (inatljivi op. p.). Čim se naljute, nebo spuštaju na zemlju. Nisu puritanci ni bigoti i njihov je župnik zbog toga na njih veoma ljut. Jeste li čuli da im prijete paklom, ali oni ne haju. (...)

– Nekima smeta pretjerana talijanština u rječniku dotura Luidija?

– Bidan moj likar Luidi. Na njega se digla cijela hajka zato što prije spavanja čita malo Dantea u originalu i što se u govoru poštapa s nekom talijanskom uzrečicom. Ako ste čitali, na primjer rusku literaturu, vidjet ćete da obrazovaniji krugovi često upotrebljavaju francuštinu, u zagrebačkim dramama čut ćete duge tirade nijemštine. Meni to ne smeta. A moj dotur Luidi, ne zaboravite, rođen je u prošlom stoljeću, padovanski je đak i ne treba mu zamjeriti ako mu pobjegne pokoja talijanska riječ (...)

U trećoj epizodi – prikazanoj 8. ožujka – dotur Luidi je svojim brodom poveo na kupanje Bepinu i gospođu Leticiju s malim sinom Mirkom i sluškinjom Anđom, a svojom je barčicom na vesla za njima stigao i Roko, jer mu je mlada i lijepa »vlajinica« već otprije bila dobrano »zape-la za oko«. I dok su se dotur (uz ljubomorne Bepinine reakcije) i Roko nadmetali tko će Anđu bolje naučiti plivati (pridrživajući je na površini »rukama odispod« da se »ne naguca mora« ili »ne daj bože potoni«), nebo se naglo zacrnilo i zaprijetilo neverom, pa se trebalo brzo vratiti u misto (gdje je istodobno, uz neke načelnikove i druge zgode i nezgode, baš počela i drukčija nevera, jer su brico i postolar uspjeli organizirati prvu demonstraciju). No na povratku je zatajio doturov motor pa su sve olujniji valovi ugrožavali brod, ali ga je – kad je već zamalo potonuo – Roko veslajući sustigao, popravio kvar na motoru i avantura je završila hepiendom.

Budući da je »Studio«¹²¹, baš u vrijeme emitiranja serije, preuredio svoju (već stotinjak puta spomenutu) rubriku »Vijenci i kaktusi« i uveo – uz onu u kojoj je o njihovoj dodjeli odlučivao kolegij – još i rubriku u kojoj su ih u pismima uredništvu dodjeljivali njegovi čitatelji, ovdje ne bi bilo korektno zanemarivati ni jedne ni druge ocjene. One su se otada (na str. 37) tiskale u susjednim rubrikama »Mi« i »Vi«, pa ću navesti da je kolegij u svojoj rubrici »Mi« trećoj epizodi dodijelio dva vijenca uz obrazloženje da je to bila »dosad najzaokruženija epizoda i režijski i glumački i scenarijski« te da je »konačno potvrdila da je serija 'stekla pravo građanstva' na malom ekranu«, dok joj je čitatelj Branko Kovač iz Pule u rubrici »Vi«

¹²¹ »Studio«, Zagreb, 14. ožujka 1970.

dodijelio još jedan vijenac više, istaknuvši u pismu da ga je ta epizoda »nasmijala i razvedrila« i da su »glumci upravo nenadmašni«.

Emitiranje četvrte epizode *Ko je više da* moralo je, kako je službeno priopćeno, »zbog tehničkih problema« biti odgođeno, pa je prikazana tek četrnaest dana nakon treće, u nedjelju 22. ožujka, a kako joj se naslov više odnosi na autorovu završnu poentu nego na događaje koji tvore njezinu zanimljivu i intenzivnu radnju, valja pripomenuti o čemu je riječ.

Epizoda se, naime, osim na samom kraju, zbiva u vrijeme talijanske i potom njemačke okupacije, kad je većina »Malomiščana« otišla u partizane, pa su mnogi od njih u borbama bili ranjeni, a nije bilo nikoga tko bi im znao pružiti stručnu pomoć. Stoga je jedne noći Roko banuo u kuću Luidija i Bepine s nalogom postolara i brice, tada partizanskog komesara i komandira, da odmah dovede »likara« u brda iznad Malog mista gdje je boravio njihov odred. Ondje je Luidi tijekom ratnih godina spašavao mnoge živote (bolničarka mu je bila Anđa, koja se vjenčala s Rokom), no kad se vratio svojoj Bepini (koja se, s mnogim ženama i djecom, vratila iz zbjega u Africi), zatekao je stanje čijim opisom Smoje (u pripovjednoj inačici) završava epizodu: »Još je durala fešta, pobjednička zvana zvonila su svoje zadnje kadence, a već je počelo karanje. Cilo Malo misto odrebativalo je od udarci šak. Svak se tuka u prsi i vika kako je on, baš on, najviše da za ovu našu stvar.

Ribari su pokazivali svoje leute. Ovod su bile vriće od salbuna, mitraljezi, odavle se pucalo u reoplane i torpedinjere dušmanske.

Batelanti su u oštariju tukli šakan o stol: mi smo iz mora mine gulili, mi smo slomili neprijateja...

Mornar koji je s vapura baciva cimu, kleja se se da je 47 puti proša kulaf i nosija ranjenike u Bari. Ko će se s njim doć stavit? Ajte svi lovit zmije!

Kad bi se Roko infota, zna je zavikat: da mene nije bilo još bi van okupator sra po mistu! (...)

I tako stanovnici Maloga mista nisu više bili sastavljeni od krvi i koščić nego od zasluga. A kako nima pinez na svitu koji ove puste zasluge moredu platit, črv nezadovojstva neprimjetno se uvuka u Malo misto i počea rovat... rovat... Lupeški, kurvanjski črv! Ko zna ča sve more učinit i di dovest i poštenega čovika?¹²²

¹²² Iz *Kronike o našem Malog mistu*, koja je pripovjedna inačica teksta serije »Naše Malo misto« M. Smoje.

I nakon te epizode pojavile su se neke – i to još oštrije – negativne reakcije, ali se nisu utišale ni pohvale, pa podsjetimo na njih redom pojavljivanja u ondašnjem tisku. Zagrebački »Večernji list«¹²³ je, naime, pod naslovom »Malo misto pod lupom«, objavio opsežan tekst u čijem se uvodu kaže: »Načiniti uspjelu seriju zabavno-humorističkog karaktera nije ni lako ni jednostavno. Nakon duže apstinacije i zagrebačka televizija je pokušala svojim gledaocima dati emisije toga žanra. Najprije je, kao što znamo, puštena 'pokusna serija' humorističkih emisija a među autorima, kao prvi, odabran je splitski novinar Miljenko Smoje za seriju od šest emisija *Naše malo misto*.

Koliki je i kakav odjek imala ova serija, nakon četiri emisije pokazuju ocjene pet kulturnih i javnih radnika koje smo zamolili za mišljenje.

Mirko Bilić, novinar i sekretar za informacije Izvršnog vijeća SR Hrvatske: 'Televizijska serija *Naše malo misto* po mnogo čemu je bolja od nekih sličnih, ali njenom autoru i mom kolegi zamjeram da je mnogo veću brigu brigao u tuđicama nego u našem jeziku. Toliko talijanštine zaista nije bilo potrebno.' *Živko Jeličić*, književnik i glavni urednik književnog časopisa *Mogućnosti*: '*Naše malo misto* u izvjesnom je smislu televizijska novost: teško je naići na slučaj da je pod simboličnim naslovom *Naše malo misto* čitava jedna pokrajina predstavljena kao četa idiota. Humor beogradskog kruga pokatkad ima u sebi Domanovićeve oštirine, humor zagrebačke sredine izvire iz Kerempuhovog oštroumlja, a onaj humor tandema Smoje – Marušić, lišen bilo kakvog podteksta, ostao je na onoj predratnoj novinarskoj vrpci po kojoj se Dalmaciji prilazilo kao rezervatu cirkusanata i zabavljača improviziranih od veoma lakog materijala.'

Miro Modrinić, novinar i kritičar: 'Gledao sam tri epizode *Našeg malog mista* i to ne do kraja, jer nisam mogao odoljeti mučnini koju je u meni izazvala ta lažna i primitivna slika ljudi i prilika koje dobro poznajem – u jednom takvom malom mistu i sâm sam odrastao. Za volju jednog pogrešno osluhnutog humora tu su ljudi i prilike karikirane tako da su ljudi pretvoreni u budale, a život u cirkus, a da i ne govorim koliko su, baš za taj kraj, neprilične sve one psovke i lascivne situacije u koje autor nasilno dovodi sve redom. I Ranko Marinković je pisao o jednom takvom 'malom mistu' s humorom i, ma koliko nam svi oni njegovi 'balunjeri' bili smiješni, oni nikad nisu degradirani u svom ljudskom dostojanstvu, niti je iznevjeren ambijentalni i društveni okvir njihova življenja (...)'

¹²³ »Večernji list«, Zagreb, 27. ožujka 1970.

Ponešto su o seriji suradniku »Večernjaka« rekli još i književnik Fadil Hadžić te glumica Ana Karić, no u njihovim kratkim izjavama nije bilo pokuda, ali ni osobitih pohvala, pa je taj učeni novinar (potpisan inicijalima P. S.) na kraju teksta »zaključio«: »Kao što vidimo, mišljenja su različita, ali bez obzira na sve ovaj pokušaj zagrebačke televizije ne bi smio ostati samo pokušaj jer smo uvjereni da će stečena iskustva uroditi plodom u serijama koje slijede.«

Već sutradan je, međutim, oprečno nekim navedenim ocjenama, kolegij »Studija«¹²⁴ u svojoj rubrici »Mi« dodijelio tri vijenca: »Vrckavom i anegdotarnom tekstu Miljenka Smoje u epizodi *Ko je više da*«, dodavši u obrazloženju da je: »(...) režijski postupak bio duhovit, a glumačka ostvarenja puna spontanosti.«

Javio se – u svojoj rubrici »Notes« u »Vjesniku u srijedu«¹²⁵ – i Igor Mandić i na završetku vrlo opširnog komentara (pretiskanog 1972. u njegovoj knjižici *Mysterium televisionis*) ustvrdio: »(...) potrebno nam je nešto malo elastičnosti, ali i – pamćenja stvarnih situacija naše nedavne prošlosti da bismo procijenili pravo značenje popularnosti Smojine serije. Nije slučajno što je jedna takva 'južnjačka' tema osvojila čitavu zemlju: ona podsjeća na neke stereotipizirane situacije, od kojih su neke već stoljećima, a neke odnedavna opće mjesto masovnog ukusa (dalmatinski temperament, psihologija 'malog mista', more, ribe), ali i frontovštine, i što se – treba priznati – bave i *dubljim* značenjima. Reklo bi se da u tome nema zla: ako iz perspektive visokih estetizirajućih književnih vrijednosti ocjenjujemo Smojinu seriju, možda nas ona i neće zadovoljiti. Ali to i nije bio njezin cilj. Ona je izvrsno situirana u naš povijesni razvoj i strukturu *masovnog ukusa i odaziva*, gurajući i rad televizijskog Studija Zagreb u prvi plan općejugoslavenske pažnje.

A na kraju, ako se sjetimo da su, do sada, mnogi popularni junaci naših serija često bili polupismeni ili nepismeni – nije bez važnosti činjenica što je upravo ova dalmatinska serija *uvela* i jednog junaka koji čita knjige, i to čak *Dantea*... Možda će netko, zahvaljujući suvremenoj kulturnoj funkciji televizije, baš ovom prilikom doznati da postoji nešto kao književnost, a mnogi će, zaista, prvi put čuti i za – Dantea.«

¹²⁴ »Studio«, Zagreb, 28. ožujka 1970., str. 37.

¹²⁵ »Vjesnik u srijedu«, Zagreb, 8. travnja 1970.

*Pohvale nasuprot pokudama.
Zove obnova i Proljetni kros*

Peta epizoda *Zove obnova*, prikazana 29. ožujka 1970., zbiva se u poratnoj godini 1946., odnosno u vrijeme kad su u Malom mistu »sve kuće i one popaljene i one cile bile ispisane parolama« (primjerice »onim velikima koje su klicale *Živila NOVJ!*, *Živija NOP!*, *Živija AVNOJ!*, *Živija Sovjetski savez*, *Živija Staljin*« i sl., ali i onima »na manje upadnim mistima« i s »bližim slovima koja su tek reda radi šapjala: *Živili naši veliki saveznici, Ingleška i Amerika! ...!* Ali zato s druge istaknute fasade omar bi druga parola dala štos: *Doli imperijalizam!*«). Smoje u njoj, doista duhovitim karikiranjem, prikazuje »dobrovoljne« radne akcije na obnovi i bezbroj mjera nove, »narodne vlasti« (od obračuna s »reakcionarima« do »prosvjećivanja naroda«) koje su u Malom mistu poprimale parodijske osobine, ali i poneku »akciju progresivnih snaga« (ponajprije Roka i Ande) poduzetu iz imovinskih pobuda.

Mira Boglić je u rubrici »TV tjedni pregled«¹²⁶ za programe emitirane od 24. do 30. ožujka, epizodu *Zove obnova* ocijenila kao najbolju u tjednu, a u »Studijevim«¹²⁷ su rubrikama »Mi« i »Vi« epizodi pripala po tri vijenca. Kolegij joj je svoja tri dodijelio uz kratko obrazloženje da i nadalje: »*Malo misto* zasluženo skuplja vijence«, a čitatelj Bogdan Barić iz Zagreba je uz svoja tri napisao: »*Malo misto* je dokazalo nešto što se činilo nemoguće: da i TV-Zagreb može dati izvanrednu humorističku seriju.«

Šesta, posljednja epizoda prvog dijela serije *Proljetni kros* prikazana je, kalendarskom koincidencijom, 5. travnja, a u Smojinoj je pripovjednoj inačici spomenuto da će (naglim olujnim nevremenom popraćen) »(...) dan 7. travnja lita gospodnjeg 1946. ostati crno obilježen ka veliki datum našeg Malog mista«. Tada je, naime, »(...) i radio javija i novine su pisale kako je na veličanstven način otvorena sezona masovne fiskulture u Dalmaciji; puno se misti istaklo ali njanci jedno se ni izbliza ne može mirit s našin športskin dostignućima. Naravski da se uspjesi ne postižu tako lako. Svaki veliki uspjeh traži zalaganje i žrtve. I da je to tako, dokaz je ča je misto već sutradan posli velikoga krosa osvanilo oblipjeno šonetan (tj. osmrtnicama – op. N. V.), a još nekoliko miseci poslin vridni likar Luidi jemat će pune ruke posla isto ka i remeta (tj. crkveni zvonar) koji je češće poteza konope mrtvaškoga zvona. Ali baš te žrtve

¹²⁶ »Vjesnik«, Zagreb, 3. ožujka 1970.

¹²⁷ »Studio«, Zagreb, 4. travnja 1970.

ne da umanjuju nego uvećavaju značenje ovi događaji koji su naresli do monumentalnosti.«¹²⁸

Sutradan, nakon pokopa bivšeg načelnika i starog Prošpera koji, kao i ostali, »Malomišćani«, nisu ni pokušali zanemariti Rokov nalog: »Svi na kros«, osnažen podukom: »U zdravom tilu zdrav duh«, Luidi i Roko su prolazili pjacetom kraj pokisle svečane tribine i od vjetra raspadnutih i oštećenih parola. Prekidajući tišinu Roko je upitao likara:

»ROKO: Jesi li vidija ča novine pišu o našen krosu? Koji veliki uspjeh!

LUIDI: Ne more bit veći, dosad dva mrtva i dvadeset bolesni i ranjeni, od koji ćedu najmanje još dva-tri partit. Lipo si nas uredija, triba priznat.

ROKO: I ti mene kriviš?

LUIDI: Ma kakvi! Triba ti dat dekoracijun.«¹²⁹

Tu posljednju epizodu prvog dijela serije pričekao je, po svom već spomenutom običaju, »Borbin«¹³⁰ kritičar Miodrag Vučković da bi pod naslovom »Komediya tamnih tonova« pokušao rezimirati dojmove nakon gledanja svih epizoda: »Postoji jedan paradoks u humorističkoj seriji *Naše malo misto*: iako je to po osnovnom obilježju komediya, u njoj ima toliko tamnih tonova da je gotovo sigurno da šest prikazanih epizoda nije izazvalo uvijek i kod svakog gledaoca osmijeh na licu. Nije ni čudo: Miljenko Smoje se prihvatio teškog zadatka, da – o događajima i danima koji čine zaista historijsku prekretnicu – govori kroz detalje koji nisu 'tipični' za to doba i junake koji su zaista antiheroji. Već su se čuli protesti pojedinih učesnika narodno-oslobodilačkog rata, jer smatraju uvredljivim način na koji je prikazan odlazak nekih boraca u NOB, naći će se, vjerovatno, i drugi koji se ne slažu s postupcima predstavnika nove vlasti u *Malom mistu* (svaki pojedinac ističe vlastite zasluge, koristi se položajem za vlastite ciljeve, postaje uobražen i odvaja se od vlastitih sugrađana, itd.).

Svakako da je riječ o komediji i da su pretjerivanja jedna od karakteristika ovog umjetničkog roda. Istovremeno ne treba zaboraviti da vremensko razdoblje od četvrt stoljeća nije dovoljna garancija da bi svi, a pogotovo oni koji su vrlo intimno povezani s tim razdobljem, s odobravanjem prihvatili sve što se o tom periodu piše i način na koje se to doba prikazuje. S tim nesporazumima ostaje da se bori prije svega autor

¹²⁸ Iz prije spomenute pripovjedne inačice »Našeg malog mista«.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ »Borba«, Beograd, 7. travnja 1970.

Prizor sa snimanja epizode *Proljetni kros*

serije koja će, kako se pretpostavlja, biti nastavljena sa još dosta epizoda. Baš zato treba imati na umu i činjenicu da je *Malo misto* vrlo dobro prihvatio velik broj gledalaca, ne samo iz krajeva u kojima je locirana radnja serije.

Razlog popularnosti *Malog mista* ne treba tražiti ponajprije u želji gledalaca da se o ozbiljnim temama progovori i s humorističke tačke. Pri tome se, čini se, ne treba plašiti toga da će detalj zamračiti opću sliku: na ovaj ili onaj način eventualne netačnosti bit će korigirane. A smijeh na račun vlastitih slabosti svjedoči o snazi i zrelosti.

Za realizaciju serije velike zasluge pripadaju redatelju Danijelu Marušiću. One se ogledaju u odlično odabranim ambijentima, odgovarajućim glumcima, u diskretnom postupku redatelja, koji je bez ikakve želje za ličnim ekshibicijama svu pažnju posvetio oživljavanju scenarija.

Dosta brojna glumačka ekipa, vrlo ujednačenih snaga, igrala je s očitim zadovoljstvom, pronalazeći u likovima koje je tumačila karakteristike živih ljudi. Naravno, posebno mjesto zauzimaju Karlo Bulić i Asja Kisić. Oni su još jednom pokazali da veliki glumci ponekad moraju čekati godinama da bi njihova umjetnost postala općepoznata, da bi izišla izvan ograničenog kruga ljubitelja kazališta.«

U sljedećim danima objavljeno je o seriji više napisa, a u »Studioj«¹³¹ joj je pripalo čak sedam vijenaca, od kojih joj je urednički kolegij u rubrici »Mi« dodijelio tri, obrazložena tekstom: »Na završetku *Našeg malog mista*: izvrsne glumačke kreacije, duhovit tekst Miljenka Smoje, vješto komponirana muzika Pere Gotovca, inventivna kamera Branka Blažine pomogli su režiseru Danielu Marušiću da stvori zapaženu TV-komediju.« A u rubrici »Vi« joj je, pak, čitatelj Ivo Kružić iz Karlovca u svom pismu dodijelio četiri zato što je, po njegovu mišljenju, »(...) serija *Naše malo misto* bila veoma zabavna i pokazala je specifičan humor koji je po snazi izraza prešao granice dijalekta«, te zato što će mu »izvanredni glumci ostati u dugom sjećanju.« »Studio« je prenio i njegovu zaključnu poruku: »Ovu seriju trebalo bi nastaviti.«

Podužim člancima javila su se i dva beogradska tjednika – utjecajni »NIN« (»Nedeljne informativne novine«) i »Komunist«. Prvi je od njih o seriji i zbivanjima oko nje iznio neke javnosti još nepoznate pojedinosti (autor, koji se nije potpisao, bio je zacijelo dobro obaviješten jer je, primjerice, spomenuo i odavno zaboravljeni slučaj skidanja s programa TV Zagreb jedne od emisija još u sezoni 1959/1960) pa, pored ostalog, javlja: »Neuobičajena situacija stvorena je oko humorističke TV serije *Naše malo misto*« jer je »izazvala živo interesovanje u svim krajevima. Razumljivo je što je ona najviše uzbudila Dalmaciju. Događaji kojima prisustvujemo u ovoj seriji odigravaju se u Dalmaciji, autor, režiser i glumci su Dalmatinci. Zato i nije čudo što su splitsko i riječko pozorište poslednjih nedelja otkazivali večernje predstave, a nedavno je i koncert Simfonijskog orkestra RTV Zagreb u Splitu pratilo svega pedesetak gledalaca, iako je predstava bila u abonmanu, sa unapred prodatim ulaznicama. Nedeljom uveče ulice u Dalmaciji puste su i prazne, jer svi su uz mali ekran.

Za seriju se može reći da su je gledaoci prihvatili, a i kritika joj nije bila nenaklonjena. Pa ipak, bilo je otpora da se potpiše ugovor sa autorom za nastavak serije. Prethodno je bilo dogovoreno da se prvo emituje šest epizoda, a zatim da se produži ugovor za još sedam. I dok je prvi deo serije bio na programu, u Televiziji Zagreb su se počeli dvoumiti da li treba nastaviti sa *Malim mistom*. Prigovaralo se da serija karikira i izvrgava ruglu situacije i sudbine ljudi u Dalmaciji i da netačno slika događaje i atmosferu ovog kraja. Interesantno je da ni *Slobodna Dalmacija* nije našla komplimentata za ovu seriju. Naprotiv, kritika je bila negativna i serija je gotovo ignorisana(...) Analizirajući stav televizije,

¹³¹ »Studio«, Zagreb, 11. travnja 1970.

prisećamo se mišljenja koja su vladala u Zagrebu o humoru na televiziji. Smatralo se, naime, da ovaj centar nije predodređen za taj žanr i da humorom treba da se bave drugi. Pre desetak godina bilo je pokušaja sa *Giricom* i *Sedmom silom*.¹³² Tadašnji neuspesi potpuno su bili obeshrabrili odgovorne, tako da se odustalo od daljnjih pokušaja.

Ipak, prošle godine Televizija Zagreb pozvala je izvestan broj autora, za koje se smatralo da bi mogli da pišu o humoru. Emitovana je serija od 12 komedija. Selekcija je bila veoma raznovrsna i oscilirala je u kvalitetu. Ipak, izdvojili su se Miljenko Smoje, Ivan Raos, Frane Jurić i Mladen Kerstner. Od prve dvojice Televizija je naručila da napišu serije i tako je došlo do *Našeg malog mista*. (...) Režiser Danijel Marušić naglašava da 'hrvatski humor spasavaju Dalmatinci'. A protivnicima *Malog mista* odgovara da je njegova grupa 'prišla ovom poslu s ljubavlju slikanja situacija i likova i da je ono što se Smoji pripisuje za manu u stvari vrlina.' (...) Dok još traju dueli oko toga ko ima pravo i ko više voli svoj kraj, dva dana posle emitovanja poslednje, šeste priče, potpisan je ugovor sa autorom za još sedam epizoda (...)¹³³

Nikola Lorencin je u »Komunistu«¹³⁴ imao znatno težu i osjetljiviju zadaću od »NIN«-ova suradnika, jer su i oni koji su napadali i oni koji su hvalili *Naše malo misto* zacijelo očekivali da glasilo partijskog vrha presudi da su bili u pravu. No kako je taj vrh (razjedinjen, kao i većina članstva) imao itekako važnijeg posla od bavljenja takvim marginalnim temama (osim u iznimnim prilikama, kad je nekoj od frakcija takvo što odgovaralo), Lorencin vjerovatno nije (sve da je bio tako naivan pa to i zatražio od šefa) mogao očekivati da će dobiti kakav drukčiji odgovor od tada nerijetko rabljenog naputka »ne talasaj«. Stoga je, da »i vuci budu siti i ovce na broju«, (»malčice« zakučasto) napisao: »U trenutku dok beogradska Televizija startuje s novom humorističkom serijom Radivoja-Lole Đukića, svekolika televizijska javnost razgovara, diskutuje i polemíše o završenoj seriji Miljenka Smoje *Naše malo misto*. Neobično, ali o 'malom mistu' više se piše o po njegovom odlasku sa programa, nego što se pisalo tokom emitovanja serije! Nagadanje razloga možda bi otkrilo da je otupljena kritička reč, shvaćena u tradicionalnijim okvirima postojanja i delovanja kritike, pa je gledalište imunizovano i, čak,

¹³² *Girica* (pravi naslov joj je bio *Veselo putovanje*, a radilo se o revijalnom, pretežito zabavno-glazbenom showu) je skinuta s program nakon šest emisija, još u siječnju 1960. A o *Sedmoj sili*, emitiranoj 1966., već je bilo govora u poglavlju »Televizijske serije u razdoblju od 1966. do 1969.« u ovoj knjizi.

¹³³ »NIN«, Beograd, 12. travnja 1970.

¹³⁴ »Komunist«, Beograd, 16. travnja 1970.

nezainteresovano za donošenje ocena. Ono se daleko više angažuje na druženju sa emisijom, na prihvatanje ili odbijanje dela.

Seriya Miljenka Smoje upravo je i zagolicala mnoge duhove i naterala da se late složenijeg razlaganja i preslaganja sveta ‘malog mista’. Mada prihvaćena od gledališta, podjednako i u podneblju čijim se humorističkim žargonom poslužio autor i u ‘ambijentima’ drukčijeg čula za smeh, ‘malo misto’ zadalo je brige upravo ljudima iz ‘malomistaških’ sredina. Otkrili su u seriji, možda ne laži, ne uvrede, ne naopake poglede na ljude minulog vremena i na događaje presudnog trenutka istorije ali zasigurno bockanje i zabadanje koje se često koristi kad se stvara (ponavlja) jedna vrsta ili jedan način osmejavanja života. Koristiti tradicionalni kolorit dalmatinskog humora, štimung takvog smeha, kao da znači izabrati loš potez, nedostojan gest čija, bezmalo, lakrdijaška priroda vređa ozbiljnije pokušaje prevladavanja i, možda, obogaćivanje tradicionalnog humorističkog postupka.

Naše malo misto je u okvirima tipskog nadevanja događaja i ljudi humorom. Serija, međutim, pokazuje dobre strane televizijskog oživljavanja određenog humornog mentaliteta. Autori su koristili humorističko-folklorni žargon (u Dalmaciji urbanizovan, ali ne i otrgnut od narodskog, prvobitnog izgovora), lako su u njemu zamišljali situacije i dijaloge, lako su, takođe, našli pogled na prošle događaje čija društveno-istorijska obeležja humor određuje svojim, novim i humanizovanim odnosima. I tu su vrednosti Smojeovih televizijskih ‘ćakula’. Prilazeći vremenskom bloku kao ispletenom spregu dvaju različitih epoha, dovršenih u svojim prepoznavajućim odlukama, autor je smenotvorno posredovanje takvih atributa – opštih mesta – upućivao ka savremenom gledaocu humorom čija obeležja mentaliteta daju osnovu za prisnije dodire sa gledalištem. Za ‘malo misto’ gledalište je bilo veliko, propuštalo je ono što ‘pali’ i što ‘prolazi’, ali se nije opiralo ni onome što nema samo slučajne kvalitete. *Naše malo misto* je, uvođenjem dalmatinskog humorističkog ‘melosa’ na tv-scenu, pokazalo na zaboravljen i previđan komediografski arsenal. To nikako nije zadržavanje kod sigurnih obrazaca: humor preko njih vredeće onoliko, koliko stvaraoci otkriju plodnih veza sa postojećom matricom. Neka ‘malo misto’ bude samo prvo iskustvo.«¹³⁵

¹³⁵ U to se vrijeme posvuda, pa gdje i u Klubu književnika u Zagrebu, razgovaralo o seriji i njezinoj recepciji te se, slučajno, prisjećam ironične primjedbe na taj Lorencinov tekst koju je netko od naših pisaca, čuvši je u beogradskom Klubu književnika od nekoga tamošnjeg kolege, jedne večeri spomenuo i u nas. A glasila je, barem otprilike, koliko se mogu prisjetiti: »Mnogo lepa zavrzlama. Naradio se čovek da napiše mnogo, a ne kaže ništa.«

Na kraju ovog odjeljka o prvom dijelu serije valja reći da je – uz već spomenute tumače glavnih uloga – »poščera« igrao Mirko Vojković, Anđu Zdravka Krstulović, starog gradonačelnika Vladimir Medar, njegovu suprugu Leticiju Milka Podrug-Kokotović, brijača Miše Martinović, postolara Antun Nalis, župnika don Karmela Ivo Marjanović, »paruna« Antonija Stjepan Pisek, »policjota« Berislav Mudnić, udovicu Rožu – vlasnicu »Zvijezde mora« Mia Oremović, njezine »animirke« Zdenka Heršak, Tereza Dadić, Bosiljka Oman itd.

Emitiranje drugog dijela počelo je 7. veljače 1971., godinu dana poslije početka prvog, ali je potkraj emisije došlo do tehničkog kvara, pa je ona – u cijelosti – ponovljena sljedeće nedjelje, no već prije toga prikazana je, u okviru prestižnog Novogodišnjeg programa Televizije Zagreb, za tu prigodu snimljena posebna emisija *Zagrebulje* u kojoj su glavni likovi *Malog mista* pošli na put u Zagreb. A kako su tu emisiju popratile mnoge pohvale i vijenci – pa joj valja posvetiti znatniju pozornost – ovdje sam, između brojnih napisa tiskanih uoči emitiranja, izabrao podužu (i s desetak fotografija ilustriranu) najavu »Luiđi i Bepina pjevaju i plešu«, koju je, opisujući raznolike pojedinosti prigodom snimanja te naznačivši osnovnu liniju radnje i ponajvažnija zbivanja u »Studiju«¹³⁶, objavio istaknuti reporter i član »Studijeva« uredničkog kolegija Ivan Kreutz. On je (duhovito aludirajući i na neke događaje iz nedavne prošlosti), između ostalog, napisao: »(...) Zagrebačka klima čini čuda. Nije to prvi put da ljudi s mora otkriju svoje neslućene sposobnosti u Zagrebu. Naime, ni Miljenko Smoje kao fetivi Dalmatinac nije ga mimoišao. Junacima svoje serije aranžirao je doček Nove godine u Zagrebu. Natjerao je jednu Bepinu koja se svojedobno jedino provozala nekadašnjom uskotračnom željeznicom na Sinjsku alku, da spavaćim kolima brzog vlaka putuje u Zagreb. Luiđiju je to prilika da pokaže kako je svjetski čovjek, ali mnogo toga se izmijenilo i odonda kad je on posljednji put spavajući putovao. Neobične situacije ovog putovanja do Zagreba sigurno će biti praćene smijehom gledalaca.

Pred zagrebačkim kolodvorom dočekat će bračni par, ne sasvim zakoniti, osobno *kralj Tomislav*. Uostalom, kao što ukipljen na svom konju dočekuje i ispraća sve one koji su zbog bilo kojeg razloga ostali vjerni željezničkim uslugama. Bit će to prilika da se dotur zamisli nad svojim imenom. Luiđi, Luiđi... Požalit će što mu roditelji nisu dali tako lijepo i slavno ime kao što je *Tomislav*, a koju je sreću imao direktor Zagrebačke Televizije *Golubović*.

¹³⁶ »Studio«, Zagreb, 26. prosinca 1970., str. 9-12.

Protagonisti serije u posjetu Zagrebu – novogodišnja epizoda *Zagrebulje* (emitirana 31. prosinca 1970): Roko Prč (Boris Dvornik), Bepina (Asja Kisić), Anđa (Zdravka Krstulović) i dotur Luidi (Karlo Bulić)

Još jednog konjanika će htjeti vidjeti dotur Luidi. (Sudeći po tom detalju, odavno nije bio u Zagrebu). Naime, Luidi će tražiti – kip bana *Jelačića* na Trgu Republike.

U svakom slučaju, Luidi će se potruditi da pokaže svojoj Bepini sve znamenitosti Zagreba. Naravno, neće propustiti ni maksimirski stadion. Bit će to dobra prilika da se osvježe sjećanja na sve pobjede 'Hajduka' nad 'Dinamom', ili obratno. Obilazeći grad, popularni bračni par će se o mnogo toga očešati. Valjda na način koji neće pogoditi rođene Zagrepčane i one koji su to postali svjesnim opredjeljenjem (kao režiser Daniel Marušić, na primjer). On sam tvrdi slijedeće: – Bit će to Zagreb gledan iz ugla dvoje Malomiščana. Emisija je nazvana *Zagrebulje*, prema feljtonima *Augusta Šenoa*. Jednako kao što je Šenoa opisivao mane i manice svoga grada, ali uvijek sa simpatijama, tako i Luidi i Bepina promatraju zbivanja u velikom gradu kritički i s distance, ali na kraju sve uvijek ima u njihovim malomiščanskim očima simpatičan odraz. Nemojte kaj zameriti...

Svoje poznavanje hrvatske povijesti, zahvaljujući Zagorkinim romanima, Bepina će pokazati kad ugleda znamenita gornjogradska Kamenita vrata. Možda će ovdje pred oltarom opet razmišljati o ostvarenju zakonite veze s Luidijem. Ovaj će je pak odvesti na Cmrok, brežuljak što

ga u sumrak zaposjedaju zaljubljeni parovi. 'Zdenac života' bi možda baš ovdje trebao stajati, kao simbol životnih izvora što na Cmroku nikad ne presahnjuju. Ali zato će se bračni par potruditi pred Hrvatsko narodno kazalište da prozbore koju mudru o životu nad 'Zdencom života'.

Naravno, odsjest će u hotelu. Portir im neće praviti probleme zbog toga što nemaju vjenčanog lista. Luidi će pomoći šjori Bepini u savladavanju bezbrojnih pipa u uređaju u kupaonici. Naravno, šjora Bepina se kupa po svim pravilima. Skinuti se u kupaonici, to je samo po sebi razumljivo. Ali te večeri će izgubiti dah kad ugleda mladu djevojku koja se u baru skida. Čak s dvjema takvima zatiče Borisa Dvornika – *Roka*. Ta mu je scena sigurno teško pala, pa ga je tih dana snimanja došla iz Splita hrabriti supruga Diana. TV-supruga *Anda* također je zaprepastena grešnim zbivanjima.

Zato je dobro prošao Karlo Bulić. Scena striptiza beskrajno se ponavljala, a šjor Luidi je tu glavni asistent. Za tu scenu angažirana je trenutno najvještija u toj vještini. Budući da TV kamere ne snimaju sve, jedino dotur Luidi zna sve, jer on pregledava striptizetu. Isto je tako s lijepim plesačicama. Toplina ljepote osam djevojaka tolika je da Luidi i pleše – i to čak *can-can* (...)¹³⁷

*Nezgode oko smiješne zgode:
Tebi u čast dobrotvore naš*

Mjesec i još koji dan nakon novogodišnjih Luidijevih i Rokovih zagrebačkih avantura pojavile su se u tisku najave sedme epizode, naslovljene *Tebi u čast dobrotvore naš* (tj. prve – od gledatelja napokon dočekanog – drugog dijela serije), ali već par dana potom stranice su se punile različitim napisima novinskih izvjestitelja, ocjenama kritike, pa i zamjerkama mnogih čitatelja zbog prije spomenutog prekida njezina emitiranja (doista neobičnog jer već godinama u napisima o TV programima nigdje nije bio spomenut sličan tehnički kiks).

Već sutradan objavljen je, primjerice, u »Politika ekspresu«¹³⁸ osvrt kritičara Dragana Orlovića u kojem on, između ostalog, piše: »Prva epizoda nastavka humorističke serije *Naše malo misto* na žalost nije završena, tačnije – prikazivanje je prekinuto pred kraj 'zbog tehničke greške na filmu'... Ali, eto, desilo se, a pomoći ima (u naknadnom emitovanju).

¹³⁷ »Studio«, Zagreb, 26. prosinca 1970., str. 9-12.

¹³⁸ »Politika ekspres«, Beograd, 9. veljače 1971.

(...) I ono što smo videli dovoljno je da se kaže bar nekoliko opaski o povratku u 'malo misto'. Prvi deo epizode bio je praćen snažnom inercijom popularnosti koju je serija ranije doživljavala. Možda je to katkad bila prepreka da se ne sagledaju izvesna ponavljanja, rasplintost, dijalozi duži nego što je potrebno... Ali postoji nešto što epizodu spasava. Zapravo neko: to je Servantes, nov i osvežavajući lik, novopečeni građanin Malog mista, povratnik iz Južne Amerike, Servantes, 'umetnik', prevodilac 'Don Kišota', mladić možda malo 'pomeren' kome smeta 'primitivna' sredina, pesnik koji se zaljubljuje u Dulsineju od bar 150 kilograma... Naravno, da ni ovako zamišljen lik ne bi bio dovoljan da ga nije tumačio daroviti Ivica Vidović, koji postepeno ali uporno dokazuje da su bili u pravu oni koji su mu prorekli lepu glumačku karijeru.

S druge strane, nije jasno zašto su pisac i reditelj stavili u drugi, ako ne i treći plan, ličnost koja je sinonim za uspeh serije – doktora Luidija u neodoljivoj kreaciji Karla Bulića. Preksinoć je bio očigledan niz dramaturških grešaka: tako reći nasilno ubacivanje scena sa Luidijem u tkivo epizode, kao i nedovoljna povezanost novih i starih ličnosti Malog mista. Serija je snimljena i situacija je konačna. Mi koji ne znamo kako ona izgleda možemo samo da se nadamo da su greške posle prve epizode uočene i ispravljene u nastavcima koji slede.«

U istom broju i na istoj stranici tog beogradskog lista objavljen je, uz Orlovićev razboriti osvrt, razgovor s Karlom Bulićem u čijem je uvodu novinar (koji se potpisao inicijalima N.O.) napomenuo da je: »Posle 'nasilnog' skraćivanja (iz tehničkih razloga) prve epizode serije *Naše malo misto* najviše glavobolje imao, izgleda, popularni glumac Karlo Bulić koji tumači lik dotura Luidija«, na što je Bulić uzvratio: »Ajme ljudi, svi na mene viču i žale se, a ja sam najmanje kriv. Neplanirani kraj epizode *U čast tebi dobrotvore* bio je preksinoć za mene najkatastrofalniji! Tokom večeri odgovorio sam na 20 do 30 telefonskih poziva... i svi su želeli da znaju šta se dogodilo na kraju, zašto je prekinuto emitovanje maltene kao da sam ja tome kriv... Ne ljutim se na iznervirane TV gledaoce koji su okretali moj broj telefona. Jer, eto oni su toliko čekali na početak emitovanja drugog dela serije, želeli je – a ono, bum, pa prekid filma. Ipak treba da oprostite i TV Zagreb i nama koji i nismo za to krivi. Jer greške su moguće, zar ne? I u životu ljudi dolazi do grešaka, kako onda neće kad je tehnika u pitanju?«

»Simpatici dotur Luidi« – dodao je na to novinar – »ispričao je našim čitaocima, za utehu, kraj epizode: 'Neki stanovnici "malog mista" očekivali su da će od bogatih povratnika iz Amerike izvući dosta koristi. U tu svrhu upotrebljene su i fotografije – kao "nežne uspomene na

slavne pretke”. Na banketu koji je organizovan u njihovu čast, dolazi, međutim, do nezgodnog otkrića: slika koja je trebalo da pretstavlja sahranu oca bogatog dalmatinskog Amerikanca, u stvari je bio snimak – prvomajske povorke (...)» (Što je istinoljubivo i naivno, pred jednim od eventualnih budućih dobrotvora, izbrbljala šjora Bepina – op. N. V.)

U svojoj rubrici »Tjedni TV pregled« za dane od 2. do 7. veljače, u »Vjesniku«¹³⁹ Mira Boglić je (potkraj emitiranja prekinutu) izvedbu epizode svrstala u odjeljak »Režija slaba i bez duha« uz sljedeće obrazloženje: »*Naše malo misto*, serija koja je došla nakon toliko očekivanja, u prvoj epizodi nije ih opravdala. Ni Smoje ni Marušić ovdje kao da nisu bili 'u formi'. Pisac je forsirao neke nove likove, a režiser razvlačio priču zaboravljajući vrijeme. Režija je čak potencirala neka slaba mjesta u tekstu (na primjer scene s Kekom), tako da je prva epizoda razočarala, na žalost, čak i onda ako se zaboravi da je na kraju i film pukao!«

Sutradan je objavljen, također u »Politika ekspresu«¹⁴⁰, napis pod krupnim naslovom »Prekid ili 'rezanje'«? čiji podnaslov »Šta se zapravo dogodilo sa prvom epizodom nove serije 'Naše malo misto'?«, razumije se, ipak nije bio tako intrigantan kao najave tekstova o nekima od tvarnih, tiražno-senzacionalistički atraktivnijih skandala, ili, pak, neke (poslovično tako nazvane) »novinarske patke«.¹⁴¹ Na to je pitanje, naime, splitskom dopisniku toga beogradskog lista odgovorio sâm autor scenarija – Miljenko Smoje, pa ću stoga u cjelini citirati članak u kojem se (uz preuzetni prijevod Smojine izjave, zacijelo dane na njemu i u razgovorima i u tekstovima svojstvenoj splitskoj čakavštini, koja je, spomenimo uzgred, i u mnogim drugim listovima prolazila kroz »lektorski žrvanj«)¹⁴² kaže: »Mnogi splićani su razočarani neslavnim startom toliko popularne humoristične serije *Naše malo misto*. Autor serije Miljenko Smoje je takođe veoma nezadovoljan, ali ne samo zbog toga što je sedma epizoda *U čast tebi dobrotvore* prekinuta zbog tehničkih grešaka već i zbog drugih razloga.

¹³⁹ »Vjesnik«, Zagreb, 10. veljače 1971.

¹⁴⁰ »Politika ekspres«, Beograd, 11. veljače 1971.

¹⁴¹ Bilo je to vrijeme u kojem su se prvi pobornici »istražiteljskog novinarstva« iz nekih listova ubrzo počeli otimati oko konjunkturnih tema (ili – kako je tada jednom prilikom ustvrdio istaknuti kazališni redatelj Božidar Viočić: »Čim bi nanjušili neku masnu kost«).

¹⁴² U razgovoru sa splitskim dopisnikom beogradskog dnevnika »Politika« R. Kovačevićem (objavljenim 12. travnja 1971) Smoje je, primjerice, odgovarajući na pitanje hoće li scenarij njegove nove serije *Velo misto* realizirati Televizija Beograd naglasio: »Ako imate gore kakve veze, preporučite me, molim vas, jer znate, ja nikoga na beogradskoj TV ne poznajem, pa zamolite da *ekraniziraju*, nemojte pogrešiti molim vas – ne *ekaviziraju* nego *ekraniziraju*.«

– Ovako nešto nisam mogao očekivati – rekao je Smoje. U nedelju izjutra pozvali su me u prostorije Zagrebačke televizije i saopštili da posebna komisija od urednika i direktora programa pregleda epizodu. Rečeno mi je da su dva dana pre starta serije ‘čepkali’ po snimljenom materijalu i makazama ga seckali. Čudim se takvom postupku jer su drugovi iz Zagrebačke televizije već odavno videli scenario i mogli su ga pre cenzurisati.

Smoje takođe zamera i zbog nekih odstupanja u tekstu. Povodom toga kaže:

– Knjiga ‘Hronika o našem malom mistu’ je izdata, pa će gledaoci videti šta sam i kako sam napisao i koliko se to razlikuje od onoga što je prikazano na televiziji. Očigledno je da ono što sam zamišljao nije preneseno na TV ekran, kako sam tražio.«

Zagrebački je »Večernji list«¹⁴³ (s istim nadnevkom kao i netom citirana »Politika ekspres«) objavio u nedavno uvedenoj rubrici »Fokus« svog urednika kulturne rubrike te otada i stalnog TV kritičara Danka Oblaka poduži tekst u kojem je, uz osvrt na više emisija prikazanih u proteklom tjednu, nekoliko redaka posvećeno i početku emitiranja drugog dijela serije. Oblak ističe da se radi o: »(...) izvrsnom startu nastavka *Našeg malog mista*«, te nastavlja: »Sve ono što sam na početku serije, još odavna, mogao zamjeriti autoru *Smoji* ili režiseru *D. Marušiću*, sada je otklonjeno. Emisija je *tekla* – kako mi netko reče – ‘da je milina’. Smišljeno i osmišljeno, baz zatezanja, s veoma dobrim glumcima, s jasnom idejom, s finim dijalozima. Vicevi na račun (prvog) povratnika Amerikanca bili su, doduše, otrcani, ali to nas nije previše smetalo.«

Ni Oblak, dakako, nije propustio spomenuti prekid emitiranja te epizode okrivivši ukratko »tehniku, a nikako autore«, dok je »Studio«¹⁴⁴ – koji je ponovno preobrazio rubriku kritike, jer vijence i kaktuse više nisu dodjeljivali urednički kolegij i čitatelji, nego je to činio »Građanin Iks koji stavlja na vagu TV-emisije prošlog tjedna« – toj nezgodi pridao osobitu pozornost. *Građanin Iks* je, naime, dodijelio čak pet kaktusa: »Katastrofalnom tehničkom promašaju emisije *Naše malo misto* (TV Zagreb, nedjelja 7.II.). Kako je moglo doći do neoprostivog prekida, još mi nije posve jasno? Hoće li netko od neodgovornih odgovornih lica iz tehnike povući konzekvence? Hoće li dežurni urednik u studiju dobiti bar ukor što se nama gledaocima nisu čestito ispričali zbog pokvarenog užitka? Pa za ovakav bi se propust netko morao zarumeniti od stida i

¹⁴³ »Večernji list«, Zagreb, 11. veljače 1970.

¹⁴⁴ »Studio«, Zagreb, 13. veljače 1971., str. 37.

prije šest godina dok smo još imali televiziju u pokusnoj fazi, a kamo li danas! Bruka!«

Pod pseudonimom Zoran Zec oglasio se u svojoj rubrici »TV inko-gnito« u »Vjesniku u srijedu«¹⁴⁵ i svestrani Fadil Hadžić (autor i redatelj – prije već spominjane – humoristične serije *Sedma sila*, koja je 1966., zbog poraznih ocjena kritike bila tek djelomice emitirana) i predbacio: »Popularno *Malo misto* talentiranog pisca Miljenka Smoje u prvoj epizodi obnovljene serije nije dalo očekivane rezultate. Možda je ta nedorečenost izazvana i bučno najavljenim novim početkom, pa treba imati strpljenja i pričekati da se vidi što će biti dalje. Ivica Vidović, izvrsno odabran za lik čudaka-povratnika na žalost previše je stiliziran prema ostalim licima ove serije koju karakterizira inače jedan izrazito realističan stil. Drugi povratnik, Mato Ergović, sretnije je ukomponiran u prvu epizodu, a glavna lica – Karlo Bulić i Asja Kisić ponašaju se kao slavne dive koje se šetaju ulicama, svjesne da ih svi gledaju i pomalo uživaju u sebi, a zaboravljaju da su na sceni.«

A na kraju ću spomenuti još i to da je, nakon tehnički uredno ponovljene emisije 14. veljače, »Studijev«¹⁴⁶ Građanin Iks »podario« još jedan (dakle, rekordni, šesti) kaktus: »Televiziji Zagreb, koja je izišla na popravni ispit i u nedjelju nam prikazala cijelu epizodu nove serije *Malog mista*. Ali čini mi se da će i njen režiser Daniel Marušić morati učiniti isto. Njegova režija bila je kao kosani odrezak. Nadalje nadamo se da će nam slijedeći put dati nešto 'reš' pečeno.«

*Lica i naličja aktualne zbilje:
Šporka posla i Borbena ponoćka*

Šporka posla, osma epizoda serije (i druga novog dijela) prikazana je u nedjelju 21. veljače 1971., a protagonist joj je izvjesni Ivan Trogirnin – izvrsno ga je odigrao Ante Vican – koji uporno i prepredeno obilazi dotura Luidija da bi mu dao: »(...) bokun potvrde da je bija u partizane ranjen i da ga je ličija«, jer pokušava dobiti povlaštenu »boračku mirovinu« te potom u tu igru (jer se dotur doista ne može sjetiti da ga je ikad vidio) uspije poklonima (pršutima i tukcima) uvući Bepinu i Roka.

¹⁴⁵ »Vjesnik u srijedu«, Zagreb, 17. veljače 1971.

¹⁴⁶ »Studio«, Zagreb, 20. veljače 1971.

Već 23. veljače su u više listova bili objavljeni osvrti na epizodu *Šporka posla*, pa je, primjerice, Danko Oblak u »Večernjem listu«¹⁴⁷ prosudio da je: »(...) najnovija epizoda humorističke serije *Naše malo misto* bila u svakom slučaju bolja od prve ovogodišnje. Ne samo zato što je prva doživjela tehničku nezgodu i bila ponovljena, već u prvom redu što je ta prva sadržavala suviše mnogo grubih scena, a premalo topline štimunga. Ova druga, naprotiv, bila je 'mekša', srdačnija, s više duha i kompozicijske ravnoteže. Doduše, osjeća se (kao i kod prethodne beogradske serije *Ljevaci*) da se radnja oslanja na pojedinačne radnje, a ne na cjelovitu ideju, no takvo osjećanje može i varati. Glumci manje-više svi, a u prvom redu Karlo Bulić i Boris Dvornik, veoma su dobri. O ideji i 'ocjeni' našega vremena moglo bi se, naravno, koješta reći – u najmanju ruku da je prikazana veoma jednostrano, za neke pojmove, ne bez razloga i uvredljivo. Ali... to je pravo humora, a za našu ocjenu još je prerano.« (Prerano, međutim, nije bilo za oštri prosvjed trogirskoga predsjedništva SUBNOR-a i Koordinacionog odbora za proslavu 30-godišnjice ustanka i njegovanja revolucionarnih tradicija što se u epizodi pojavljuje lik Ivan Trogiranin, dok je »svaki treći građanin trogirske komune bio aktivan borac revolucije«, pa je »golema većina boraca NOR-a ozlojeđena i ogorčena« jer »nije zgodno, nego i duboko uvredljivo, tog lažljivca i varalicu poistovetiti s borcima ovog kraja.« Stoga se traži od RTZ-a i autora serije Miljenka Smoje da se »javno ograde od insinucija i uvreda nanesenih građanima trogirske općine«.)

Dragan Orlović je u »Politika ekspresu«¹⁴⁸, istog dana kad i Oblak (ali bez njegova glede političkog aspekta u *Šporkim poslima* rezerviranog stajališta), iznio posve drukčije primjedbe, predbacivši da se: »(...) stara boljka naših serijskih (humorističkih) emisija ponavlja: 'namicanje', rastezanje, nasilno popunjavanje ne zna se kako određenog broja epizoda i šemom određenog broja minuta. Skorašnji primer: umesto deset *Levacima* bi mnogo bolje pristajalo pet epizoda (i to poslednjih, koje su imale razlog postojanja). Primer iz vremena sadašnjeg: *Naše malo misto*.

Već u drugoj emisiji nove serije (*Šporka posla*) oseća se gubljenje daha. Da li вреди, drugim rečima, utrošiti ceo sat na jednu anegdotu: Ivo Trogiranin nosi li nosi šunke i ćurane, da bi uz pomoć takvog mita dobio potvrdu... Možda bismo preterali ako bismo tvrdili da je za takvu pričicu dovoljno petnaest minuta za efektanu obradu, ali je sasvim blizu istine da su pisac i reditelj mogli sasvim slobodno da prepolove *Šporka posla*,

¹⁴⁷ »Večernji list«, Zagreb, 23. veljače 1971.

¹⁴⁸ »Politika ekspres«, Beograd, 23. veljače 1971.

ili da načine jednu epizodu od dve. Ovako, mnogo se pričalo, razgovaralo, ponavljalo, a malo šta događalo...

Ipak, ima scena koje ne dozvoljavaju sasvim negativnu ocenu *Šporim poslima* i odražavaju popularnost serije u celini. Tu u prvom redu mislimo na scene između Roka i Servantesa. Neodoljivi su odista, Boris Dvornik i Ivica Vidović. Ubedljivi, šarmantni, zabavni. Ne znači to naravno, da ne igraju vrlo dobro i Asja Kisić ili Karlo Bulić, ali *Šporka posla* su pre svega epizoda Dvornika i Vidovića.«

Uz te i druge »tekuće osvrt« objavljen je tada i jedan opsežniji komentar u sarajevskom »Oslobođenju«¹⁴⁹ pod naslovom »Uozbiljeno Malo misto«, a napisao ga je filmski publicist i redatelj Petar Ljubojev koji je, obrazlažući svoju naslovnu konstataciju, iznio sljedeća zapažanja: »Donekle suprotno ustaljenoj praksi Miljenko Smoje, pisac tekstova izuzetno popularne emisije *Naše malo misto*, pokušao je da u dodatnom serijalu ne ostane na prvobitnom šarmantnom uveseljavanju. Nastojao je da u nastavku serije načini nov napor, tražeći *nove* mogućnosti humora. To je svakako pohvalno, ali autor se morao pomiriti i sa činjenicom da će izmijenjen odnos prema humoru koji su gledaoci ranije prihvatili, neminovno donijeti nesporazume. Ipak, mogući nesporazumi ostali su manje važni od moguće inovacije. Prvi dio serijala mogli bismo uprošćeno nazvati komedijom situacije u klasičnom smislu. Autor je vodio ličnosti, galeriju izuzetno iznijansiranih likova, kroz jedno 'burno istorijsko poglavlje' koje je nudilo izdašan smijeh, ali, svakako, nije umanjivalo romantičnu sliku kolektivnog života. No taj smijeh uzdrmao je izvjesne tabue. O jednom periodu života moglo se govoriti i na neuobičajen način: podvlačenjem mana i komično naglašene patetike.

Nova serija nagovještava jedan ambiciozniji tretman izvjesnog 'istorijskog perioda'. Smoje se ne zadovoljava iskrama dosjetki, humorom koji u gegovima traži uporište. Pisac nastoji da *ukaže* na suštinu degradacije jednog morala, tragajući za deformacijama koje nose *ličnosti*, predstavnici atmosfere jedne *palanke*. To što je palanka u sredini koju Smoje odlično poznaje, nevažno je. No, poslovična lucidnost, veselost, dobroćudnost likova jedne sredine bila je za autore dovoljno uporište za ozbiljniji pristup jednom *humornom*, ali ne i unaprijed nevažnom 'seciranju' ustaljenog društvenog mehanizma koji ispoljava ozbiljne deformitete uočljive naročito u 'blaženom' životu male palanke.

Imamo razloga da vjerujemo da će naredne epizode afirmisati razločnost zaokreta angažovanih autora: pisca Miljenka Smojea i uvijek pouzdanog režisera Danijela Marušića, ali da ćemo se i više zabavljati.«

¹⁴⁹ »Oslobođenje«, Sarajevo, 25. veljače 1971.

Deveta epizoda *Borbena ponoćka*, prikazana 28. veljače, privukla je znatniju pozornost novinskih recenzenata, ali su objavljeni i neki, poput Ljubojevljeva, ambiciozniji analitički tekstovi.

Prva se, recenzijom u »Vjesniku«¹⁵⁰ javila Mira Boglić, prepričavši ukratko i zbivanja u toj epizodi: »Evo idejne borbe u Malom Mistu! Božićna noć postaje pozornica bitke ateističkih snaga Malog Mista s religijskim običajima i raspoloženjem u vrijeme tradicionalne polnoćke. S dosta duha napisao je Smoje komedijicu na tu temu, nastojeći da i jednu i drugu stranu opiše i da pruži priliku da se gledalac nasmije na račun obje. Bitka se vodila zvonima i magnetofonima, petardama i riječima, da bi se na kraju završila padom jednog crijepa na glavu mjesnog župnika, crijepa kojeg je srušio zaljubljeni pijevac! Dakle, autor je do kraja ostao dosljedan svojoj koncepciji, humor na prvo mjesto i o humoru pod svaku cijenu. Ta epizoda međutim ne samo da je tematski bila interesantna i donekle nova i svježa, već i jedna od najdinamičnijih što smo ih vidjeli u novoj seriji. Bez imalo zlobe, ali s dosta komičnih detalja Smoje je, dakle, ispričao još jednu prilično tipičnu malomišćansku priču, a Marušić ju je oblikovao na svoj poznati način. Tom prilikom oba autora pobrinula su se da gledaoc ne ostane prikraćen u zabavi što je vrlina koju ne treba zaboraviti ni potcijeniti. (...) I treba reći da je režija ovoga puta iskoristila zaista sve mogućnosti teksta, pa da je možda čak i obogatila literarnu podlogu. I dalje odlična glumačka ekipa tu bez sumnje pridonosi lavovski dio.«

U sljedeća dva dana objavljeni su još neki osvrti u kojima su, primjerice, Dimitrije Pekić u beogradskim »Večernjim novostima«¹⁵¹ i Danko Oblak u »Večernjem listu«¹⁵² iznijeli donekle različite dojmove o *Borbenoj ponoćki*. Pekić je, naime, drukčije od Oblaka, odnosno bez ikakvih ideološko-političkih konotacija, ustvrdio: »Nastavak serije *Naše malo misto* potvrđuje pravilo do kojeg su iskustvom stigle mnoge televizije u svetu: cela serija (ili njen nastavak, kao u ovom našem slučaju) može da se pravi tek pošto se dokaže da za nju postoji interesovanje publike. Tako i ovaj novi ciklus *Malog mista* u kome prepoznajemo stare junake u novim okolnostima, a upoznajemo i neke nove, pravo je osveženje u zabavnom programu. Sa uživanjem se prate njihove sadašnje nesuglasice (*Borbena ponoćka*), a ponovo se utvrđuje da je Miljenko Smoje vešt u opisivanju ovog mentaliteta. On je tu kod svoje kuće, svoje junake sme-

¹⁵⁰ »Vjesnik«, Zagreb, 1. ožujka 1971.

¹⁵¹ »Večernje novosti«, Beograd, 2. ožujka 1971.

¹⁵² »Večernji list«, Zagreb, 3. ožujka 1971.

šta u autentični ambijent, pa njegovo pričanje ima onu traženu realističnost koja je po svemu sudeći neophodna kad se radi o serijama(...)

Danko Oblak je, pak, između ostalog, napisao da: »(...) smo u nedjelju gledali u *Našem malom mistu* Smoje – Marušića jednu neobičnu priču, priču smijeha i ruganja, u kojoj su na nišanu bili i crkveni običaji kao i otpori tim običajima. Ismijani su i jedni i drugi, autori su se, na kraju, ogradili rekavši da su 'sve sličnosti slučajne', a doktor Luigi naglasio je u razgovoru sa svojim nećakom Mirkom da voli živjeti u malome mjestu, jer se u njemu zbivaju smijurije kojih u velikom gradu nema... Sve se je, dakle, željelo svaliti na 'malo misto', na njegovu izuzetnost, na ambijent u kojem se može sve dogoditi i gdje su mjerila drukčija nego bilo gdje drugdje.

Ipak, istina je ponešto drukčija, jer 'božićna priča' nije priča 'malog mista', ona je *naša* priča, ona je naš, recimo, 'problem', u njoj se u minijaturi ogleda naše društvo, njegovi putovi, dileme, stremljenja, snaga i slabost. Rekao bih, stoga, da nije bila riječ o popularnom i voljenom 'malom mistu', već o jednom pitanju koje je smješteno u mediteransku klimu, kako bi dobilo 'pravo građanstva' i 'vizu' za emitiranje, u čemu je, na svoj način, i vrijednost te emisije. Gledaoci su, kako sam čuo, podvojeno primili ideju te nedjeljne emisije: jedni, zadovoljni, jer je bilo zgodno; drugi zadovoljni, jer se slobodno i duhovito progovorilo o jednoj 'tabu' temi; treći nezadovoljni, jer 'tako nije trebalo'; četvrti nezadovoljni jer 'to nije važno'. Moj dojam je da je osim nekih 'mrtvih' sekvenca, emisija bila živahna, da je odrazila izvjesna 'pitanjca' naše stvarnosti. Doduše, *M. Smoje* i *D. Marušić* ismijali su s v e, nisu se baš opredijeli ni pro ni contra božićnog slavlja, iako su pristalice narodnog običaja prikazani normalnijima, a protivnici zatucanim birokratima, o čemu bi se, ovako i onako, moglo diskutirati. Prizori s nećakom Mirkom i djevojkom bili su veoma dobri, prirodni, K. Bulić izvrstan, kao i uvijek (...)» (Tu se Oblak – spominjući Mirka – opet zabunio, jer nije riječ o Luidijevu nećaku, nego o, u toj epizodi, već diplomiranom mladom liječniku Mirku, sinu gradonačelnikove supruge gospođe Leticije, o čijem se rođenju govorilo u prvoj epizodi *Avijatičar* i kojega su, još kao dječaka, nakon majčine, a potom i gradonačelnikove smrti u prijašnjim epizodama, posinili i školovali Luidi i Bepina – op. N. V.)

»Studijev«¹⁵³ »Građanin Iks« je, nakon kaktusa prethodnoj epizodi, ovoj dodijelio čak tri vijenca uz sljedeće obrazloženje: »Luidi, Bepina, Roko i Pošćer uvijek nas oduševljavaju. Zapravo, igra glumaca koje po ovim imenima bolje poznajemo nego po njihovim vlastitim. Ali u nedjelj-

¹⁵³ »Studio«, Zagreb, 6. ožujka 1971.

noj epizodi Maloga mista *Borbena ponoćka* došli su do pravog izražaja, jer je tu epizodu cjelovito i vrlo dobro režirao Danijel Marušić, koji je imao podlogu svom uspjehu u lijepo osmišljenom i duhovitom scenariju Miljenka Smoje. Pero Gotovac svojom muzičkom pratnjom odlično je podvlačio radnju komedije.«

Opsežni tekst filmskog publicista Bogdana Tirnanića, koji zacijelo spada u vrh onih dotada objavljenih o Smojinoj i Marušićevoj seriji, pa ću ga stoga ovdje u cijelosti prenijeti, tiskan je pod naslovom »Povratak u Malo misto« u beogradskom »NIN«-u. Sastoji se od uvoda i dva poduža poglavlja: »Ponovni televizijski život popularne serije *Naše malo misto* ima sve karakteristike tipične za povratke ovakve vrste: uspeh je, naime, stvar koja uvek obavezuje na prilično nepodesan način, pa je sadašnja lagana prevaga nepotrebne pretencioznosti (‘dubine’) nad nekadašnjom izvornom spontanošću samo dokaz kako su Miljenko Smoje (pisac) i Danijel Marušić (reditelj) bili svesni činjenice da ovog puta više ne polaze od nule, već, naprotiv, da se, u slučaju kakvog kiksa, na nulu samo mogu vratiti.

Protiv pravila: – Ali, da bi se gubilo treba prethodno imati: naše trenutno, a delimično nezadovoljstvo pojedinim zahvatima u prva tri nastavka ‘druge epohe’ *Našeg malog mista* samo nas, na jedan posredan način, učvršćuju u pređašnjem uverenju kako je ova serija svojom pojavom označila krupan datum u istoriji ovdašnje televizije.

Miljenko Smoje, novinar iz provincije, ali novinar temperamenta nimalo provincijalnog, bio je pravi čovek za jedan ovakav izuzetak: očito je da se posebnost njegove serije začela na njegovom izuzetnom nepoznavanju konjunktturnih ‘pravila igre’ za brzi televizijski uspeh u našim relacijama, te je, tako, *Naše malo misto* svojom pojavom zbilja delovalo poput dobro tempiranog šoka u situaciji gotovo desetogodišnje permanentne akumulacije u našim kvazi-humorističkim emisijama, u tom moru lažne satirične oštine, ali stvarnog malograđanskog filosofiranja i psihologiziranja.

O ljudskoj postojanosti: – Verovalo se da jezik televizije, zbog fantastične moći prostornog širenja ovog medija, mora biti funkcionalan, makluanovski ‘hladan’ i univerzalno bezličan, ali je Smoje *Naše malo misto* sačinio od govora u kome lokaliteti ne samo da su brojni, već u kome se svaka reč ‘književnog jezika’ prima i doživljava kao ‘lokalitet’: to, međutim, nije bila nikakva prepreka razumevanju serije; naprotiv. Verovalo se, takođe, da televizijski program posmatra obično porodica na okupu, pa da, zato, treba izbegavati izraze i prizore šokovite prirode: *Naše malo misto* puno je ‘teških’ reči i ‘nedoličnih’ situacija. Najzad, Miljenko

Smoje učinio je i to da svog glavnog junaka stavi u položaj koji se kosi sa televizijskom pretpostavkom dobrog građanskog morala: dotur Luiđi živi nevenčano sa svojom Bepinom, no iz toga se ne rađa ništa nalik na tešku dramu punu, izrazimo se tako, socijalnih problema i psiholoških lomova; ne, njima je očito udobno u položaju koji su izabrali za svoj.

No, noseći sve bogatstvo iznova otkrivenog kolorita jedne specifične sredine i jednog osobenog mentaliteta, *Naše malo misto* nije, ipak, najznačajnije po tome što se duhom razlikuje od brojnih drugih televizijskih serija, nego po tome što mu je ta razlika u duhu omogućila da se od njih po sadržinskoj formi razlikuje vrlo malo: i ovde je, kao u bezbroj drugih slučajeva, potvrđeno pravilo da najveći televizijski uspeh doživljavaju one tvorevine koje se, ovako ili onako, bave životom takozvanog 'malog čoveka'. Iz iskustva znamo da su te emisije obično ortodoksno malograđanske orijentacije. *Naše malo misto to nije. Zašto?*

Odgovor je vrlo jednostavan: dok se većina televizijskih emisija ove vrste 'malim čovekom' bavi sa moralne tačke gledišta, dotle istom dramskom objektu Smoje prilazi sa psihološke strane. Preciznije: umesto da bude apologija malograđanskog odnosa prema životu kakav on jeste u postojećoj situaciji, *Naše malo misto* jeste destrukcija istog tog postojećeg života sa pozicija vitalnosti jednog mediteranskog temperamenta koji, u dugom istorijskom razdoblju pre i posle jednog rata, u dve potpuno različite društvene strukture, uspeva da promenljivost životnih okolnosti prilagodi svojoj nepromenljivosti, svojoj specifičnoj građi koja se izdiže iznad svih meteoroloških, političkih, socioloških, društvenih ili bilo kakvih drugih datosti. *Naše malo misto* je, ustvari, apologija ljudske postojanosti.¹⁵⁴

Ironija slučaja i istina fikcije: Hidalgo gre u raj

Deseta epizoda u kojoj – u više puta hvaljenoj interpretaciji Ivice Vidovića – pogiba čudak-povratnik iz Južne Amerike Antonio Puhalović (spominjan kao »Servantes« i »Hidalgo«, jer se predstavljao kao prevoditelj *Don Quijotea*), prikazana je 7. ožujka i uzvitlala je mnogo medijske prašine, ponajviše na tračerskim stranicama određenih listova. Objavljene su, naime, mnoge žalopojke, prosvjedi čitatelja, intervjui s glumcima iz serije i drugi napisi o bezobzirnosti i surovosti u sekvenci u

¹⁵⁴ »NIN«, Beograd, 7. ožujka 1971.

kojoj u požaru umire taj – spram ostalih mištana u Smojinoj seriji doista iznimni – »boemski lik«. A dogodilo se to – voljom slučaja – baš u vrijeme pompozne vatrogasne vježbe (u okviru kampanje za »općenarodne obrambene pripreme« pod nazivom NNNI, tj. »Ništa nas nesme iznenaditi«) u kojoj su, po nalogu partijskog sekretara, a na čelu s Rokom (zamalo kao na nedavnom »Proletnom krosu«), morali sudjelovati, kao vatrogasci, ili – radi obuke – kao gledatelji, gotovo svi malomištani.

Jedne su novine (»Večernje novosti«¹⁵⁵) donijele opširan napis pod naslovom »Nepotrebna i neopravdana surovost« u kojem je, primjerice, objavljen i razgovor s Karlom Bulićem: »Serija *Naše malo misto* neprestano je u žiži interesovanja. Koliko je simpatija osvojila pokazuje, pored ostalog, i reagiranje gledalaca na događaje iz proteklih epizoda.

Poslije televizijske smrti Servantesa u desetoj epizodi, gledaoci su žučno reagirali: nije im se dopala surovost ove scene. U TV-pošti pročitano je nekoliko od mnogobrojnih pisama u kojima gledaoci oštro protestiraju, a Karlo Bulić, izvanredan doktor Luidi, primio je nekoliko pisama sličnog sadržaja. Zamolili smo Karla Bulića da kaže što misli o Servantesovoj televizijskoj smrti: – Protesti gledalaca su opravdani, ali mi, glumci i režiser, ništa nismo mogli promijeniti jer je Miljenko Smoje insistirao da ta smrt bude upravo tako prikazana. (...) Inače, i ja sam duboko nezadovoljan tom surovom, neopravdanom smrću i slikom ljudi iz Malog mista koji ne samo da mirno gledaju to umiranje, nego ga i provociraju. Nisu ljudi naših malih mista Mediterana toliko surovi. Kao i svi ljudi i oni imaju jednu takvu žicu, ali se ona iscrpljuje na riječima i u granicama normalnog.«

Taj je list na istoj stranici prenio i nedavno u »Telegramu«¹⁵⁶ objavljen sljedeći komentar Branka Belana, napisan povodom prvih epizoda drugog dijela serije: »Naše *Malo misto* ili naš mali 'glosip' sretna je dramaturška formula i sretan je trenutak prezentacije. Za ono prvo rekao bih: Smoje je na svoj način obnovio komediju 'del arte' s malom inovacijom: likovi nisu nasljedstvo, njihovi su likovi – svedeni na mjeru maske – takvi da se lako prepoznaju. Za ono drugo: Dospjeli su do nas na prijelomu skolastike (izgovoreno s neba: svijet je onakav kakav ja kažem da jest) i slobode izražavanja. Zato, premda ne jakih književnih vrлина, epizode *Malog mista* nešto su kao maestrali za vrijeme sparine. Uskoro će doći vrijeme drugih parametara. Tada će *Malo misto* biti tek korak novorođenčeta. Za sada je drukčije. Zadovoljni smo što naše slabosti smijemo

¹⁵⁵ »Večernje novosti«, Beograd, 10. ožujka 1971.

¹⁵⁶ »Telegram«, Zagreb, 21. veljače 1971.

izvrgnuti smijehu, blagom smijehu, naglašavam, jer blagost još uvijek smatram vrlinom. Nije to: ismij ga i raspni ga! To je smijeh koji ne čini zlo ismijanima. Možda je to manjkavost ako fenomen umjetnosti svedemo na Marloovu definiciju prema kojoj je umjetnost čovjekova obrana od zla sudbine. Ali – molim vas – uzmite u obzir koliko je zla nanosila kvaziumjetnost slijepa za prave i ljudske, i zato oprostive, slabosti. Smoje, dakle, nije nastupio kao sudac. Vidljivo je to iz odnosa koje je uspostavljao između sebe i svojih likova: svi su mu dragi, pa su stoga i nama svi dragi. Napokon malo dobrote! U tome i jest opravdanje za melodramske trenutke kao i za zakasnjeli filmski neorealizam... Vrata su otvorena, likove imamo, ismijavanje je dopušteno, čekamo nastavak i spremamo se da budemo izbirljiviji, ambiciozniji ali ne i skloniji osudama bez priziva i olakšavajućih okolnosti.«

Svoj osvrt na desetu epizodu *Hidalgo gre u raj* Danko Oblak je u »Večernjem listu«¹⁵⁷ naslovio »Ledeni smijeh«, pa evo kako je to obrazložio: »U odjavi *Našeg malog mista* (TV Zagreb, nedjelja 7.III.) pjeva se, standardno, da je 'moglo biti još i gore'. A malo prije toga 'Cervantes' je – izgorio u požaru, nakon eksplozije petroleja i benzina, kao bijedna žaba. Što je moglo biti *gore*? 'Vic' očito nije uspio – prevodilac Cervantesa nije bio *unaprijed* dovoljno određen kao žrtva mediteranskog humora, i suviše je bio tetošen od malomještana, a da bi ispali logičnim njegova psihička trauma i rezigniranost promatrača požara (što znači: i autora *Maloga mista*). Tu nešto nije bilo u redu. Smijeh, na koji je emisija navodila gledaoce, na završetku je zamro na usnama. Nismo bili pripremljeni. Osjećali smo da je šala mogla uspjeti i bez smrti, da je smrt bila pregruba. Očito je to bio promašaj, no on 'Cervantesa' neće moći oživjeti. Šteta. Otišao je jedan poetski lik, ostala je tuga.«

O tom »poetskom liku« Smoje¹⁵⁸, međutim, piše: »(...) Stari Stipe sedija je na kućnom pragu i krpija mrižu. Jema je kuću u kamenu na dva poda, pa je senjora Tonča Servantesa primija u šufit na spavanje kad je ovega istirala šjora Keka. Drugu mrižu je Stipe prostra priko rive da se suši. Privezani uz kolonu na rivi gingali su se na meštralu leut, gajeta i mali kajčić. Stipin sin Ivan, momak dvadesetih godin, visok i mišićav, iz konobe je prinosija kašete u brod, uzeja je usput jednu kantu benzina i prinija je na leut. Jopet se vratija i preostale kante uredno postiva u jedan kantun. U šufitu se otvorija prozor i u njegovu okviru pojavija se Tonči Servantes.

¹⁵⁷ »Večernji list«, Zagreb, 11. ožujka 1971.

¹⁵⁸ Miljenko Smoje, *Kronika o našem Malom mistu*, Split 1995.

– Gospodine Stipe, molio bih, koliko je sati? – rastegnija se i zivnija Servantes.

– Prošlo je deset, senjor Servantes. Ča će reć da se ovako rano dižete? – zažmiri ribar na jedno oko pa pogleda gori u šufit pun sunca.

Lice mu se podrugljivo naboralo. Servantes ga oprezno pogleda, ka da nije na čisto je li ga zeza oli ozbiljno misli.

– Dragi prijatelju, ali do zore sam radio, prevodio...

– Oli ti, Tonči, radiš u mraku? Letrika ti ni gorila – javija se Ivan iz leuta.

– Razmišljao sam – reče Servantes. – Nego, gospodine Stipe, da li bih se jutros mogao poslužiti vašim čamcem? Samo na deset minuta dok dignem svoju vršu. (A vrša je jedini ribarski alat u kojem će se ribarima – i bez njihova truda, ali tek ako ih posluži sreća – riba uloviti sama. – op. N. V.)

Kad mu je Stipe dopustija, Servantes se uvuka nazad u svoju komoru. U kantunu je bila stara gvozdena posteja bez lancuni, a ispod posteje vrčina (...) Na tavulinu stara prašnja pisaća makina. U makinji je bija prvi list prijevoda vas požutija. Velikin sloviman pisalo je: *Miguel de Cervantes Saavedra: Del ingenioso hidalgo don Quijote de la Manca, Sa španjolskoga originala preveo Antonio Puhlovich.*« A dalje – ni jednog jedincatog slova više!

Nestručna publika, ali primjerice, i stručni kritičar Danko Oblak, reagirali su gotovo kao da se radi o nekoj stvarnoj smrti – a ne o fikcionalnoj igri, oksimoronski žalosno-bufonerijskoj epizodi u epizodi o tom Smojinu čudnovatom (naoko dobrodušnom i umiljatom) muktašu i folirantu, stranom tijelu u mjestu radišnih ribara i težaka. A to što su se gledatelji čak i s njim saživjeli govori da se radi o životnosti i uvjerljivosti Smojina djela, da fikcionalni svijet Malog mista nije drukčiji od onoga u kojem stvarno živimo. No valja spomenuti i to da *Naše malo misto* (što su neki »znalci« tvrdili) nije zastarjeli pokušaj provincijalnog novinara i pisca, nego da se u njemu mogu nazrijeti poneka obilježja svojstvena modernoj dramaturgiji – od Pirandellova humorizma i ironije pa do avangardnog »Teatra sprdnje ili poruge«.

*Turizam mijenja Malo misto:
Najteža bitka i Altroke Kalifornija*

Jedanaesta epizoda *Najteža bitka* emitirana je 14. ožujka i popraćena je pretežito povoljnim prikazima, a prvi je objavila Mira Boglić u »Vjesniku«¹⁵⁹ pod naslovom »Turistička farsa«: »Dakako, Malo misto moralo je doživjeti i svoj turistički start. Tu je glavna uloga pripala velikom ugostitelju Roku Prču, koji je imao svoj 'svijetli trenutak'. Međutim, pisac ove naše bez sumnje najpopularnije TV-serije Miljenko Smoje, ni u jednoj epizodi ne napušta ostala glavna lica kronike. Tako da i u turističkoj farsu svoju veliku scenu imaju i ostali, a posebno dotur Luigi koji se batinom i šakom obračunao s jednim vinogradarom, a sve to zbog 'zdravog' tj. dolarskog turizma. Tako se i u Malom mistu gradi i otvara novi hotel uz pomoć neke savezne banke kojoj malomišćanski ugostitelji dobrovoljno prepuštaju taj isti dolar oko kojeg je čitava priča i spletena!

Dakle, Smoje se napaja suvremenim problemima da bi svoje Malo misto osuvremenio. Vremena se mijenjaju, a s njime i ljudi i običaji, to je osnovni motiv ove druge serije *Naše Malo misto*. I autori te promjene pokazuju bez poštode. Jednaki ostaju jedino Luigi i Bepina, jednaki u svom poštenju i svojim malim zadovoljstvima, oni su istovremeno i najrealističniji par u ovoj seriji. Vjerojatno je i to jedan od razloga što su upravo oni toliko popularni...

Nakon što je u prošloj epizodi nemilosrdno (pa možda i izvan stila serije) likvidirao svog Cervantesa, pisac se ovdje baca do kraja u zasmijavanje gledalaca. On doduše nije uspio ni ovaj puta sačiniti cjelovitu priču, već sve ostaje i dalje u fragmentima i sličicama. Režiser Marušić manje-više slijedi pisca, čak ni ne nastojeći da tekst snažnije poveže u cjelinu. To su konačno stare slabosti o kojima možemo govoriti skoro kod svake spizode.

Dakle, glavno je da u priči ima duha, lokalne boje, ambijenta i aktualnosti a toga je bilo i ovom prilikom bar u tolikoj mjeri da su gledaoci vjerojatno ostali do kraja uz svoje televizore.«

Danko Oblak je u »Večernjem listu«¹⁶⁰, pak, uz neke pozitivne dojmove, ponovno istaknuo i neka politički pravovjerna upozorenja: »Vidjeli smo *Naše malo misto* 'posvećeno problemima turizma'. Vidjeli smo i divan odnos doktora Luigija s dječakom 'burazerom', poetske detalje pune humanosti i mudrosti, vrijedne dobre literature, S druge strane, među-

¹⁵⁹ »Vjesnik«, Zagreb, 15. ožujka 1971.

¹⁶⁰ »Večernji list«, Zagreb, 17. ožujka 1971.

tim, bili smo svjedocima i jeftine politike, svakodnevnih teza prebačenih u umjetnički sadržaj, u čemu su Smoje i Marušić, po mojem mišljenju, bili znatno slabije sreće. Ponešto je u toj epizodi djelovalo banalno pamfletski, ispod nivoa naše svakodnevne suvremene politike – a moralo bi se, u djelu s umjetničkom pretenzijom, dogoditi obratno. Onako, na primjer, kako je građena pričica o dječaku i doktoru Luigiju. Mnogi su mi gledaoci, doduše, primijetili kako u humorističkim prilozima beogradskog kviza ima i gorih i 'prizemnijih' stvari – a u tome oni imaju i te kako pravo. Ipak, ja mislim da mi u svom razmatranju klasnog i nacionalnog neprestano polazimo od ispravnih načela, a prema tim načelima je važno da radni ljudi ne budu iskorištavani, a da nije osnovno tko koga iskorištava. Inače, sviđa mi se što smo se oslobodili tabu tema, u čemu je *Malo misto* i u novogodišnjem prilogu, i u 'božićnoj priči' prije desetak dana, i sada u ovoj 'turističkoj' epizodi probilo brane. To je u eri oslobađanja od birokratskih (i ostalih) stega svakako dobro, no dobro je biti i taktičan i imati osjećaj za mjeru, jer ne živimo u društvu koje je nacionalno zrelo i prezrelo, već naprotiv u društvu u kojem smo osjetljivi i na sporedne pojedinosti.« (No devet mjeseci potom na televiziji neće biti govora o rođenju nekoga novog malomištanina – ali će i mala i velika mista, pa i naš kritičar, tada saznati da je na sjednici u Karadorđevu donesena presuda o brutalnom gušenju Hrvatskog proljeća.)

»Studijev«¹⁶¹ »Građanin Iks« je pak dodijelio jedan vijenac: »*Malom mistu* u koje je Miljenko Smoje upleo 'štosove' na suvremenu temu. Dobra nas je zabavio u nedjelju (14. III.) na večer.«

Pretposljednju (dvanaestu) epizodu *Altroke Kalifornija*, emitiranu 21. ožujka, Mira Boglić je u svom »Tjednom TV pregledu« u »Vjesniku«¹⁶² uvrstila na prvo mjesto najuspjelijih emisija prikazanih u danima od 16. do 22. ožujka, ustvrdivši da ta: »(...) epizoda doseže najbolje trenutke serije *Naše malo misto*. Autori su konačno realizirali jednu cjelovitu i humorom bogatu priču u kojoj nisu imali 'dlake na jeziku'. Dobar tekst i dobra realizacija dali su rezultat koji smo imali pravo dobiti u svakoj epizodi, što nije bio slučaj. Scenarij Miljenko Smoje, režija Danijel Marušić.«

Sutradan su se, međutim, čitatelji »Vjesnika« vjerojatno začudili pročitavši u kritičarkinoj stalnoj rubrici »TV komentar« opširnu recenziju u kojoj je ona, u pohvalama te epizode, bila zamjetno umjerenija – pogotovo glede Smojina scenarija – nego u citiranim sumarnim rečenicama.

¹⁶¹ »Studio«, Zagreb, 20. ožujka 1971.

¹⁶² »Vjesnik«, Zagreb, 21. ožujka 1971.

Budući da nije lako povjerovati kako je Mira Boglić, *sua sponte*, u cigla 24 sata, promijenila mišljenje o Smojinu scenariju i kako na to – koliko sam uspio istražiti – nitko nije javno reagirao, mogli bismo se upitati nije li odnekud »odozgo« upravi »Vjesnikove« kuće stigao kakav »mig«. (Primjerice, zbog spomenute tvrdnje o odsustvu »dlake na jeziku«, ili zbog poruke – koju je Roku prenijela sekretarica – da su upravo iz Beograda javili kako je donesena odluka da će uložiti tri milijarde u gradnju novog hotela, itd., itd.). No, umjesto takvih nagađanja, vratimo se kritičarkinu tekstu: »Serija *Naše malo misto* bliži se kraju. Sudbine glavnih junaka već su skoro zaokružene. Ostaje još samo vjenčanje dra Luigija i Bepine, pa da priča bude dogotovljena. U ovoj pretposljednjoj storiji autor donosi sliku Malog Mista u punom turističkom bumu. Tu je sve što prati taj bum, pa i vila Roka Prča i njegove Anđe. (Roko je, naime, sagradio vilu »raskošniju od Kalifornijskih« – op. N.V.) Sekretar i predsjednik malog mista prepuštaju u potpunosti svoju štafetu važnosti ugostitelju Roku Prču koji postaje glavni biznismen Malog Mista. Dalje od ovog autor, međutim, nije otišao, pa je u ovom slučaju satirička oštrica manje-više uperena u poznatom pravcu. Na ovu turističku temu Malog Mista Smoje nije uspio naći ništa naročito ni zanimljivo, ni originalno. Svi detalji farse odveć su dobro poznati i maksimalno korišteni, počevši od sekretarice do Rokovog 'poznavanja' stranih jezika! U čitavom tom turističkom lomu najinteresantniji ostaju i dalje Luigi i Bepina, koji uspješno nose svoju zastavu uspijevajući nizom detalja održati živim i dinamičnim svoj odnos prema svijetu koji ih okružuje, kao i prema samima sebi. Ova dva lika koja ostaju najprivlačnija u Smojeovoj seriji mogla bi se gledati i dalje, kad bi autor bio u stanju izmišljati za njih nove situacije i zbivanja. No čini se da Smoje to više ne može, pa je sasvim razumljivo da serija, koja je bila toliko rado gledana, kreće svom prirodnom kraju.

Treba reći da su autori ovom prilikom uspjeli zaista nasmijati i zabaviti gledaoca, prvenstveno time što su uspješno rasporedili izrazito komične detalje i epizode koje su stizale u pravi čas. Reklo bi se da je Marušić ovdje režijski postigao veću homogenost nego obično, a prolog kroničara-poštara, koji govori o turističkoj rasprodaji Malog Mista, bez sumnje je najbolji dio teksta u ovoj storiji.«

S nekim, također suzdržanim pohvalama, a i primjedbama (ali bez »popravne inačice«), pridružila se Miri Boglić kolegica Olga Božičković u »Politici«¹⁶³ osvrtom naslovljenim »Roko i njegovi drugovi«: »Drugi život junaka *Našeg malog mista* bliži se kraju. Naravno, na našim malim

¹⁶³ »Politika«, Beograd, 23. ožujka 1971.

ekranima. Jer oni će nastaviti da traju i sa sezonom godišnjih odmora: televizijski gledaoci koji su sa ljubavlju i naklonošću sudelovali u njihovim životima verovatno će ih sretati razbacane po malim mistima našeg plavog mora.

Seriju su izneli glumci; što je svakako znak da ih je Miljenko Smoje prvi učinio životnim. Postepeno, ali sigurno, uspeali su da nam se nametnu, da nas osvoje, da nas šarmiraju. Uprkos svim nespretnostima režije, ponekad (posebno u samom početku) izvesnim banalnostima i plitkosti (kad god su situacije bile forsirane, sve do one sa Servantesom, kao likom promašenim, iskonstruisanim i zato neuverljivim).

Nepodeljene simpatije pripadaju Bepini Asje Kisić i odmah do nje doktoru Luidiju Karla Bulića. Njihova osnovna osobina, kojom plene, jeste ljudska toplina. U poslednjoj epizodi imao je uspelu numeru Boris Dvornik. Njegov Roko, postao je direktor velikog, savremenog turističkog objekta. Osećamo da sa priklanjanjem malog mesta zahtevima turističkog buma iščezava i atmosfera prisnosti među ljudima, što ga je činilo tipičnim za jedno prohujalo vreme. Smoje sa humorom, ali i neophodnim satiričnim žaokama, slika kako ljudi primitivnih shvatanja o tome šta je moderno prave savremeni turizam.

Roko je tipičan primer skorojevića u samom shvatanju i poslovnosti i ostvarenja ličnog životnog standarda. Njegovi dojučerašnji drugovi, predsednik i sekretar mesne zajednice (Miše Martinović i Antun Nalis) menjajući stil ponašanja prema njemu (snishodljivost i blagodarnost kada im on, Roko, finansijski moćnik turističkog buma, blagonaklono preliva više miliona nego što su oni tražili) istovremeno otkrivaju i novi raspored snaga u dojučerašnjem malom mistu. Sa Rokom na isturenim pozicijama malo misto (sa početka serije) praktično prestaje da postoji.

Svojevremeno svog neodoljivog ličnog šarma Boris Dvornik je obojio i lik svoga Roka. Zar je malo ljudi koji su upravo takvu vrstu poslovnosti zasnivali na istim svojstvima.«

»Građanin Iks« je u »Studiju«¹⁶⁴ čak trima vijencima nagradio tu dva-
naestu epizodu jer se: »(...) *Malo misto* prikazalo (konačno!) u punom sunčevom sjaju. Takvi su bili i interijeri, a ne samo eksterijeri kojih je kolorit vrlo dobro iskoristio u crno-bijeloj tehnici – snimatelj *Branko Blažina*. Uz čistu snimku, epizoda *Altroke Kalifornija* iskrila je dobrom satirom i humorom, koji nisu samo pogađali cilj nego nas i dobrano zasmijavali. Zasluga pripada svakako piscu *Miljenku Smoji* čiji je tekst, uz pomoć provjerene grupe glumaca, na čelu s Borisom Dvornikom, pretočio u jednu atraktivnu cjelinu režiser *Danijel Marušić*.«

¹⁶⁴ »Studio«, Zagreb, 27. ožujka 1971.

Posljednja epizoda: Veliko putovanje

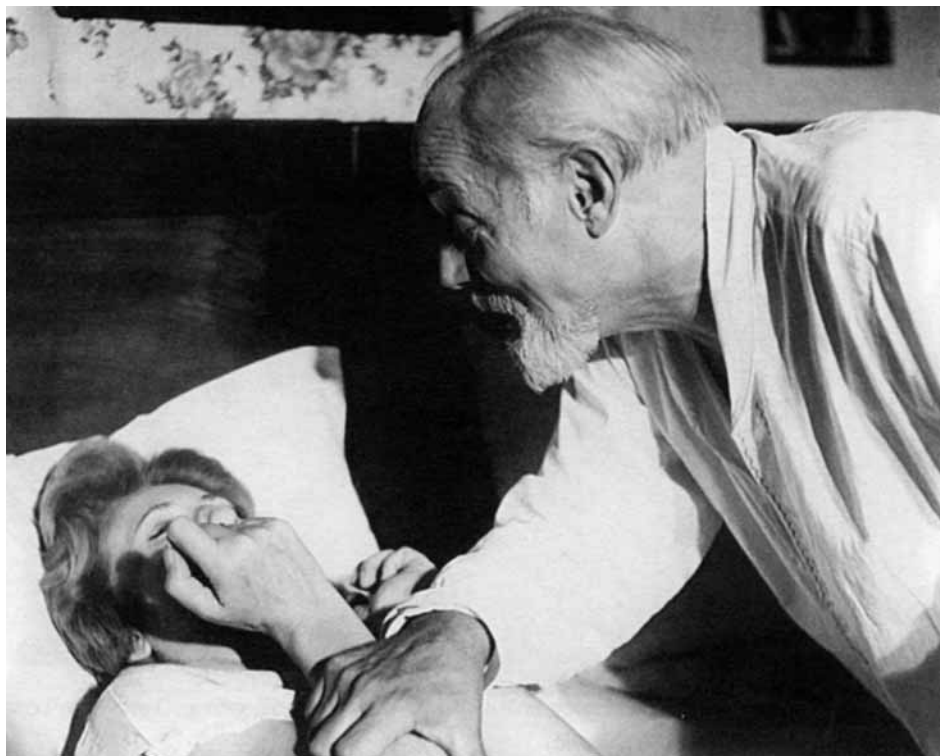
Završetak serije, odnosno njezinu trinaestu epizodu *Veliko putovanje*, emitiranu 28. ožujka, popratio je također priličan broj osvrti, a prvi su se primjerice javili Danko Oblak u »Večernjem listu«¹⁶⁵ i Dragan Orlović u »Politika ekspresu«¹⁶⁶.

Oblak je, pod naslovom »Commedia è finita«, u svojoj rubrici »Fokus«, napisao: »U nedjelju je završena serija *Naše malo misto*. Nacija je, kažu, plakala... ponajviše zato, jer je pred oltar išla na smrt osuđena mlada. Mnogima je, vjerujem, također bilo žao što je završena ta serija koja je stekla u masama gledalaca veliku popularnost, u svim krajevima Jugoslavije. Otkud ta popularnost jednog humorističkog televizijsko-filmskog djela, koje je, unatoč mnogim slabostima, postalo voljeno i kojemu su se 'kiksevi' rado opraštali u gledalištu? Na to bi mogla odgovoriti stručno vođena anketa. Meni se, jednostavno, čini da je stvar u tome što je n a r o d u radnjama *Maloga mista* prepoznavao sebe i svoje slabosti, svoje vrline, svoj smijeh, svoje sitne brige i sitne radosti. Vjerojatno i zato što je *Malo misto* zapravo dobroćudno. A nemala je zasluga zacijelo i glumaca koji su postali ljubimci publike – u prvom redu Karlo Bulić i Boris Dvornik. Također i Asja Kisić – Bepina.

Završna epizoda bila je posve neujednačena. Izlet u Trst, prepun otrcanih šala, napravljen, osim toga, sasvim nevješto, zamijenjen je u drugom dijelu sentimentalnošću predviđene smrti (nikad i ničim prije toga naznačene), koja je kategorija sasvim ljudska i 'srce drapateljska', te je ponijela gledaoce, veoma uspješno. Sadržajnoj banalnosti suprotstavila se odlična gluma K. Bulića i A. Kisić koji su, nema sumnje, efektno 'izvukli' autora teksta. Ili je autor veoma spretno iskoristio mogućnosti popularnih glumaca i podredio im tekst. To bi mogli reći autori. No u svakom slučaju je završetak serije, unatoč neočekivanom obratu (ili baš zbog toga?) za široko TV-gledalište bio uspješan, a *Malo misto* ostat će u sjećanju. Doktor Luigi pustio je suzu i rekao: 'Commedia è finita'. Efektivniji završetak teško bi bilo naći.« (Oblak je, nažalost, spomenut ću uzgred, iz na talijanskom jeziku poznatog te posuđenog naslova za svoj osvrt – izostavio član *La*, tj. naslov bi trebao glasiti *La commedia è finita*, a i riječ *efektan* bi, točnije od *efektivan*, naznačila ono što je taj naš pisac i kritičar vjerojatno htio reći – op. N.V.)

¹⁶⁵ »Večernji list«, Zagreb, 30. ožujka 1971.

¹⁶⁶ »Politika ekspres«, Beograd, 30. ožujka 1971.

Bepina na samrti

Dragan Orlović je, pak, svoj osvrt naslovljen »Adio i nikad više« započeo konstatacijom: »Ostala je seta«, koju zatim obrazlaže: »Jedna serija, koja je imala izrazito komediografski karakter, u poslednjoj je emisiji, u svojoj 'labudovoj pesmi', naterala delu gledališta suze na oči. Nisu redak slučaj u literaturi, i životu naravno, takve mešavine osmeha i zamagljenih očiju.

Sada, posle svega, puca jasno, kao zora posle vedre, zvezdane noći, da je Miljenko Smoje, pišući svojevrstu hroniku malog mesta – pisao životnu priču, ljubavnu storiju Luidija i Bepine, originalnu i dirljivu, kakvu naše televizijsko stvaralaštvo ne poznaje. *Malo misto* je danima i mesecima živelo na malim ekranima sa mnogim svojim događajima i stanovnicima, ovakvim i onakvim, ali su piscu crvena nit bili Bepina i Liudi, dva odista lepa lika, jedna odista lepa, dugotrajna ljubav među ljudima.

Kada se oba dela serije raščlane po epizodama, kada se emisije analiziraju pojedinačno, dobija se jedna krivulja, čije talasanje katkad biva poput valjanja talasa *Mistovog* mora u dane vetra jugo. Ukoliko za ta-

kvu oscilaciju kvaliteta treba tražiti opravdanje, onda se ono, uopšteno, nalazi u iskustvu koje kaže da je slična sudbina gotovo svih, ako ne i svih, televizijskih serija. Katkada se piscu izmicalo 'tle pod nogama', katkada se to dešavalo reditelju (Danijel Marušić). Razume se da u trenutku kada se od *Malog mista* opraštamo to ne utiče bitno na povoljnu ocenu, štaviše prevaga prijatnijih uspomena je dovoljna da Smojevu seriju uvrsti u 'top-listu' domaćih televizijskih serija.

TV publika će se sećati još dva lika serije *Naše malo misto*. To su Roko Prč i Servantes. Sa Karlom Bulićem i Asjom Kisić njihove mlađe kolege Boris Dvornik i Ivica Vidović čine vrstan glumački četverougao, koji, ako već upotrebljavamo matematičke termine, nije imao površinsku geometričnost, već jasno izraženu trodimenzionalnost.

Inače, ne može se ni od Smojea ni od TV Zagreb zahtevati da poštuju nepisano pravilo držanja serije na programu dokle god je omiljena među gledaocima. Autor je smislio onakav kraj, koji govori baš kako je napisano: 'Adio i nikad više'.«

No svega nekoliko dana poslije tog jezgrovito pohvalnog i razložitog osvrta iznenada su se – gotovo poput groma iz vedra neba – u »Studijevoj«¹⁶⁷ rubrici »Građanin Iks« pojavila čak četiri kaktusa u čijem se obrazloženju taj anonimni »netko« okomio povodom završetka serije: »Ovo naše 'malo smišno misto...' na kraju je bilo tugaljivo. Pitat ćete: A gdje je tu rima? A ja se pitam: Gdje je humor i satira u posljednjoj epizodi ove naše serije koju je s oduševljenjem (bez obzira na veće ili manje skokove u njenoj realizaciji) prihvatilo cijelo gledalište? Ili, točnije rečeno, u drugoj polovici posljednje epizode. *Miljenko Smoje* oliti Mali Marinko pretvorio je na kraju *Malo misto* u *Gradić Peyton*. Čast i čest Malom Marinku, što je htio pokazati da zna natjerati suze, a ne samo smijeh, ali to je mogao ostaviti za koju drugu priliku. Ipak, treba biti dosljedan i humorističku seriju praviti humorističkom, a pogotovu je šteta što nas je u tom smislu ostavio na cjedilu – na kraju! (Šteta je i zbog toga što su režija i muzika u ovoj posljednjoj epizodi bile vrlo dobre).«

Završna i – jamačno zbog cenzorskih zahvata u *Naše malo misto* – gorka Smojina poruka: »Adio i nikad više«, ipak se, srećom, nije obistinila: Smoje je, doduše nakon više godina, napisao scenarij za novu seriju *Velo misto* koju je Televizija Zagreb praižvela 1980.

¹⁶⁷ »Studio«, Zagreb, 3. travnja 1971.